

MOSLIMS

begrip

CHRISTENEN

DECEMBER 2003
JAARGANG 29 no. 5

*MOSLIMA'S
EN DE
KORAN*

BUREAUS VOOR ONTMOETING MET MOSLIMS

Rooms Katholieke Kerk in Nederland: Berry van Oers , Cura Migratorum
Luybenstraat 17, 5211 BR's-Hertogenbosch. Tel. (+31) 073 6145159

Rooms Katholieke Kerk in België: Simon Lambregs, pr.
Hooiweg 188 B-3600 Genk, België. Tel. (+32) 089-352 883

Samen op Weg -Kerken: Josien Folbert
Postbus 8506, 3503 RM Utrecht Tel. (+31) 030-880 1 880

REDACTIE:

Martha Frederiks
Simon Lambregs
Nico Landman
Berry van Oers (kernredactie)
Piet Reesink (eindredactie)
Karel Steenbrink
Umit Tas
Pim Valkenberg

Abonnementen:

Binnenland: 14€ (5 nummers 0
Buitenland : 15€
Losse nrs. : 3€ **plus** portokosten
Giro 4 300 211 tnv Cura Migratorum -Begrip
België: KBC-bank 453 -0258581-69
tnv Begrip, Hooiweg 188, B-3600 Genk

Abonnementen kunnen elk gewenst moment
ingaan en worden automatisch verlengd,
tenzij vier weken voor het begin van het
nieuwe kalenderjaar opgezegd.

E-mail: [Begin\(a\).planet.nl](mailto:Begin(a).planet.nl)

Tekeningen: Frans Kalb
Advertentietarieven op aanvraag

Uitgever, redactie en administratie:

'Cura Migratorum' Luybenstraat 175211 BR 's-Hertogenbosch Tel. (+31) 073-6145159
Fax. (+31) 073-6131175

Voor het overnemen van artikelen is toestemming van de uitgever nodig.

Ten geleide

Zes moslima's, drie uit Nederland en drie uit België, beschrijven de betekenis van de Koran voor henzelf op spiritueel niveau en op het niveau van het dagelijkse leven. Daarbij zijn ze soms informatief zoals Pektas-Weber en O.Korz-Noor, soms beschouwend als Adınlı, maar allen spreken vanuit hun persoonlijke ervaring. Allen geven ook aan hoe bevrijdend en emanciperend de werking van de Koran is in hun eigen leven. Ze schuwen niet de relatie man-vrouw te behandelen.

Uit het artikel van O.Korz-Noor wordt duidelijk in welke geest en met welke principes een andere koranuitleg mogelijk is.

We zijn hun dankbaar voor dit openhartige getuigenis.

EEN INTERRELIGIEUS VROUWENGEBED (Lies Marcoes-Natsir)	190
BISMILLÂHI-RRAHMÂNI-RRAHÎM (Ceylan Pektas-Weber)	192
DE KORAN IN HET LEVEN VAN ALLEDAG (Aynur Aydınlı)	199
KORAN IN MIJN LEVEN ALS VROUW...' (Simon Lambregs)	204
VAN EEN BOEK NAAR EEN VRIEND (Omaïma Korz-Noor)	215
MOSLIMS HIER EN ELDERS	224
BOEKEN	235

EEN INTERRELIGIEUS VROUWENGEBED

God, die Eva geschapen hebt
Geef ons, de vrouwen van dit land,
Eva's nuchtere kracht
Zodat wij leven kunnen geven aan een menselijke maatschappij
Omdat zij ook geleden heeft bij het baren.

God, die Hagar en Sara hebt geschapen,
Geef ons, de vrouwen van dit land, hun volharding
Waarmee zij Abrahams geest kunnen sterken
Om zijn volk te leiden naar de weg van het heil.

God, die Asia hebt geschapen, Farao's vrouw,
Geef ons, de vrouwen van dit land,
Asia's kracht om de tyrannie te bestrijden
Zelfs als de vijand die zij bevocht haar eigen echtgenoot was.

God, die Masjieta hebt geschapen, Farao's dienstmeid,
Geef ons, de vrouwen van dit land,
Masjieta's geloof, waarmee zij de koning van haar land bevocht,
Die zelfzuchtig was en zichzelf tot god verafgoodde,
En Masjieta vernietigde in een gloed van kokende tin.

God, die Balkieja schiep, de Koningin van het land Sjeba,
Geef ons, de vrouwen van dit land, Balkieja's kunde om te leiden,
Waardoor zij onvruchtbaar land veranderde in vruchtbare aarde,
Om haar volk uit de hongersnood te leiden.

God, die Jasjeodara hebt geschapen, Sidharta's vrouw
Geef ons, de vrouwen van dit land
De barmhartigheid van deze koningin,
Die haar man de weg van het licht liet kiezen
En een Boeddha worden, terwijl hij haar en de troon verliet.

God, die Maria hebt geschapen, de moeder van Jezus,
Geef ons, de vrouwen van dit land,
Maria's heiligheid om jouw opdrachten te aanvaarden

Een kind te baren dat liefde en vrede zal onderwijzen.
Zijn jouw opdrachten niet gebruikt om nu eerder macht te ondersteunen
Dan te pleiten voor rechtvaardigheid en waarheid?

God, die Khadiedja schiep, Mohammeds vrouw,
Geef ons, de vrouwen van dit land,
Het zakeninstinct van Khadiedja
Zodat met haar rijkdom de profeet zijn leringen kon verbreiden.

God, die Aisja schiep, de moeder der gelovigen,
Geef ons, de vrouwen van dit land,
Aisja's inzicht om betekenis te geven aan jouw aanwezigheid,
Vanuit haar aantekeningen over het voorbeeldig leven van de profeet.
Hoe wonderlijk onderwijst de profeet ons om vrouwen gezag en respect te geven.

God, die moeder Theresa van Calcutta schiep,
Geef ons, de vrouwen van dit land,
De kracht van moeder Theresa en haar volharding
Zodat wij warmte en genegenheid tonen voor de armen,
Die niet als menselijke wezens worden behandeld door hun burens.

God, die miljoenen andere vrouwen hebt geschapen,
Geef ons, de vrouwen van dit land,
Hun voorbeeldig gedrag
Zodat wij kunnen doorgaan
Met de strijd waarvoor wij ons inspannen.

God, luister naar onze gebeden op deze avond,
Leid ons op het rechte pad, het pad van diegenen die verlicht worden
Niet het pad van diegenen die jij veracht. Amen

Dit gebed werd in 2002 geschreven door Lies Marcoes-Natsir, een Indonesische moslim-vrouw, die leiding geeft aan een vrijwilligersorganisatie die actief is voor de rechten van vrouwen. Zij organiseerden gezamenlijke activiteiten, waaronder gebedsdiensten, van moslims en christenen, juist toen de strijd tussen aanhangers van beide religies op de Molukken zo hevig was.

Bismillâhi-rrahmâni-rrahîm

Ceylan Pektas-Weber

De Koran: het meest waardevolle Boek

De onderstaande muzikale, meeslepende woorden komen uit een lezing door J. Benrhziyel met als titel: de nieuwe wereld die op jou wacht, de weg naar de Koran. Ze wijzen ons aan het begin van dit artikel op enkele belangrijke functies die de Koran vervult voor veel moslims over de wereld verspreid, onder wie ik mijzelf reken.

"Wanneer je tot de Koran komt, kom je tot een nieuwe wereld. Geen andere onderneming in je leven, zal zo gewichtig en beslissend zijn, zo gelukkig en belonend, als je reis naar en door de Koran. Het is een reis die je meeneemt naar de eindeloze vreugdes en rijkdommen, die jouw Schepper en Heer naar jou en de hele mensheid zond. Hier zul je een wereld vinden van niet eerder vertelde schatten van kennis en wijsheid, die jou zullen leiden op het pad des levens. Hierin zul je diepe inzichten vinden, die je zullen verrijken en leiden, sturend op een rechte koers. Van hieruit zul je stralend licht ontvangen, dat het diepst van je ziel zal verlichten. Hierna zul je in contact komen met diepgaande emoties en vloeiende warmte, die je hart zullen doen smelten, en tranen op je wangen doen glijden. De Koran is Allah's grootste zegen voor jou."

De Koran wordt hier beschreven als bron van wereldoverstijgende inspiratie, als bron van wijsheid en inzichten, als bron van verlichting en troost, en als zegen voor de mensheid. Geen geringe kwalificaties. Degenen die niet in het geschreven Woord van God ge-

loven, zien er dan ook vaak een uiting van vergaande arrogantie in. Anderen vinden het moeilijk te geloven dat het Boek van de moslims, de Koran, deze gevoelens kan oproepen, behalve bij onwetende naïevelingen, gezien de voortdurende berichten over vrouwenonderdrukking en agressiviteit die hun oorsprong wel moeten vinden in de religieuze teksten van de islam. Maar deze woorden sluiten wel degelijk nauw aan bij de betekenis die veel moslims, inclusief vrouwen, in hun leven geven aan de Koran, op religieus of spiritueel niveau en op het niveau van de dagelijkse praktijk. In dit artikel wil ik een poging wagen dit toe te lichten. Aangezien er geen studie aan ten grondslag licht, zal ik dit vooral doen vanuit mijn eigen literaire onderzoeken, ervaringen en visie.

De Koran

De bekendste naam van het Heilige Boek van de Islam is *al-Qoer'ân*, zoals we in vele verzen van de Koran bijvoorbeeld K. 2: 185 kunnen lezen. Het woord "Qoer'ân" is afgeleid van het Arabische woord *qara'a*, wat 'lezen', of 'reciteren' betekent. *Qoer'ân*

betekent dus dat wat gelezen of gereciteerd wordt.

In de Koran vindt men naast deze meest bekende naam ook veel andere aanduidingen voor de islamitisch openbaringstekst. Deze aanduidingen zeggen vaak iets over eigenschappen en/of functies die de Koran kan hebben voor de mens. Enkele voorbeelden van dergelijke aanduidingen zijn: Al-*Qoer'ân al-Madjied*: de edelmoedige Koran (50:1), Al-*Qoer'ân al-Moebien*: de duidelijke Koran (15:1), Al-*Qoer'ân al-Hakiem*: de wijze Koran (36:2), Al-*Foerqân*: de Onderscheid maker (25:1), Al-*Dzîkr*: de Ver-/Aanmaning of Herinnering (15:9), en Al-*Noer*: het Licht (7:157).

De Koran wordt heel intensief en met de hoogste mate van respect gelezen en gereciteerd door miljoenen moslims. Om het lezen te vergemakkelijken en ons begrip te bevorderen, zijn de koranische teksten ingedeeld in ruim 6.000 verzen (*âyât*), 114 hoofdstukken (*soera's*), en 30 delen (*djoez'*). Het Arabische woord "*âyah*" (enkelvoud van *âyât*), betekent symbool, teken of onderscheiding. Ieder vers is dan ook een symbool, een teken of een onderscheiding van het onderwerp dat het behandelt. De verzen zijn samengebracht rondom specifieke onderwerpen. De hoofdstukken en verzen zijn benoemd door Profeet Mohammed, -vrede en zegeningen van Allah zijn met hem-, op de manier zoals aan hem werd opgedragen door Allah. De 30 delen en andere indelingen, zijn la-

ter toegevoegd door geleerden in de Oemayyadische periode.

Het eerste vers dat werd geopenbaard door de engel Gabriël aan Profeet Mohammed, vrede zij met hem, toen hij ongeveer 40 jaar oud was, luidde:
Lees voor! In de naam van jouw Heer, Die heeft geschapen.(K. 96: 1)

23 Jaar later werd het laatste vers van de Koran aan hem geopenbaard:
...Vandaag heb Ik jullie godsdienst voor jullie vervolmaakt en heb Ik Mijn gunst voor jullie volledig gemaakt en heb Ik de islam voor jullie als godsdienst gekozen.(K.5: 3)

In de tussenliggende periode werden meer dan 6.000 verzen geopenbaard. Deze verzen zijn mooi en uniek en onderscheiden zich in vele opzichten van andere (Arabische) teksten. Dit geldt bijvoorbeeld voor de toegepaste grammatica, voor de welsprekendheid en bekoorlijkheid van de verzen, en het onderwijzende karakter ervan. Maar ook de overtuigingskracht en leiding die uit de verzen naar voren komen, maken deze teksten zo bijzonder. De Arabische taal leende zich als geen andere hiervoor. En tot op de dag van vandaag spreken moslims wanneer zij het hebben over korans die in andere talen uitkomen, liever over "weergave van de Koran in de (Nederlandse) taal" in plaats van over "een vertaling van de Koran." In een ander deel van dit artikel komen wij -naast het verlies van de dichterlijke schoonheid van de tekst - nog een andere reden hiervoor tegen.

Diverse functies van de Koran

De Koran vormt een belangrijke bron voor zingeving. Zo geeft Allah op veel plaatsen in de Koran duidelijke beschrijvingen van Zijn eigenschappen.

Allah. Er is geen god dan Hij. De Levende. De Zelfstandige. Hem overkomt sluimer nog slaap. Aan Hem behoort wat in de hemelen en op de aarde is. Wie is het die bij Hem voorspreekt behalve met Zijn verlof? Hij kent wat voor hen is en wat achter hen is. En de mensen omvatten niets van Zijn kennis behalve wat Hij wil. Zijn zetel is uitgebreid over de hemelen en de aarde en niet drukt het waken over beiden Hem neer. Hij is de Verhevene en Geweldige. (K. 2: 255)

En Hij laat ons weten dat Hij de hemelen en de aarde, en de mens niet zonder doel heeft geschapen. *En Wij hebben de hemelen en de aarde en wat er tussen is niet zinloos geschapen.* (K. 44: 38)

Dachten jullie dat Wij jullie zo maar geschapen hebben? En dat jullie niet tot Ons terugkeren? (K. 23: 115)

En er is niemand in de hemelen of (op) de aarde of hij zal als een dienaar naar de Barmhartige komen. (K. 19: 93) Door het lezen in de Koran krijgen wij veel aanwijzingen over de manier waarop wij ons leven het meest zinvol kunnen invullen. Het ontwikkelen van ons Godbewustzijn is daarbij het belangrijkste uitgangspunt. Dit kunnen we bereiken door rituele handelingen van aanbidding, zoals het vijf maal daagse gebed, vasten in de maand Ramadan, en het betalen van

religieuze belasting die ten goede komt aan de armen en zwakkeren in de samenleving. (K. 33: 35)

Maar ook andere zaken, zoals de zorg voor kinderen, ouderen of zieken, het wellevend zijn tegen onze naasten, rechtvaardig zijn en barmhartig, zijn volgens de Koran daden van aanbidding die Hem zullen wel gevallen (K. 2: 177 en 6: 152).

Het is een Boek aan de hand waarvan wij richting kunnen geven aan onze aanbidding en aan ons ethisch sociaal handelen. Overal treffen wij verzen aan die ons oproepen het goede in onszelf ofwel deugden te ontwikkelen.

De Koran geeft een aantal specifieke leefregels aan moslims. Er staan bijvoorbeeld verzen in die het eten van varkensvlees en vlees dat niet op de juiste wijze is geslacht, verbieden (K. 2: 172-173) . Het drinken van alcohol is verboden, evenals het spelen van kansspelen (K.5:90-91), omdat in beide veel plezier voor de mens is verborgen, maar nog meer leed. Deze regels gelden voor alle mensen, door alle tijden heen. Er worden regels gegeven ten aanzien van het geven van getuigenissen en het regelen van erfenissen. Overigens worden deze verzen vaak geïnterpreteerd als 'vrouw-onvriendelijk' omdat de slecht geïnterpreteerde lezer eruit zou kunnen opmaken dat de vrouw maar de helft van de rechten van de man krijgt toebedeeld. Het is echter belangrijk om deze verzen in de gehele context van de islamitische geloofsleer en het leefsysteem te plaatsen, waarover

teem te plaatsen, waarover straks meer.

De Koran is voor alle moslims een boek van kennis. Het vergaren van kennis wordt in de Koran als één van de belangrijkste opdrachten van de mens (man én vrouw) genoemd. Het allereerste geopenbaarde vers roept hier al toe op. In de afgelopen jaren zijn me telkens opnieuw verzen opgevallen die tot een nieuw inzicht leidden. Zo ontroeren de verzen over het scheppingsproces mij telkens weer, zeker als ik mij realiseer dat deze 1400 jaar geleden werden geopenbaard, lang voordat de mens de beschikking had over de instrumenten, waarover wij nu beschikken.

Hebben de ongelovigen niet ingezien dat de hemel en de aarde gesloten waren en dat Wij ze dan hebben geopenend? En al hetgeen leeft, hebben Wij uit water gemaakt ...(K. 21: 30).

Als ik de verzen over het scheppingswonder lees, verval ik in verwondering. Er gaat een intense troost uit van de gedachte deel uit te maken van een voor mensen niet te omvatten proces. Ik hoef me immers niet treurig te maken als ik niet alles begrijp, en ik mag me alleen verwonderen in iedere nieuwe ontdekking die ik doe. Zo zijn veel geleerden tegenwoordig van mening dat het heelal zich steeds verder uitbreidt, en er gaan theorieën dat er een moment zal komen dat dit proces zich zal omkeren. In de Koran lezen we: *De dag, waarop Wij de hemelen zullen oprollen zoals een schrijver zijn schriften oprolt. Gelijk Wij de schep-*

ping eerst begonnen, aldus zullen Wij haar terugbrengen - een belofte van Ons; voorwaar Wij zullen deze nakomen. (K. 21: 104)

Tot slot zijn er verzen die de nabijheid van God bij de mens uitdrukken en Zijn mededogen met ons, die mij veel troost bieden. Voorbeelden van dergelijke teksten zijn: *En voorzeker, Wij hebben de mens geschapen en Wij weten wat zijn ziel hem influistert en Wij zijn dichter bij hem dan zijn halsslaga-der.*(50: 16) en *...Niemand wordt belast dan volgens zijn vermogen...*(K. 2: 233)

Deze opsomming van functies van de Koran is veel te kort en doet de koranische openbaring geen recht aan. Toch hoop ik hiermee enig inzicht te hebben gegeven in de vele mogelijke betekenissen die de Koran voor moslims kan hebben, alvorens in te gaan op een specifieke betekenis, die in ieder geval voor mijzelf sterk opgaat.

De Koran als bevrijdingstekst

Voor een aantal moslim vrouwen die ik ken, en zeker voor mijzelf, geldt er ook een emanciperende werking van de Koran uitgaat. Het is een bevrijdende werking, als we daaronder het zich bevrijden van onderdrukken-de elementen verstaan. Op microniveau kunnen ouders, echtgenoten, familieleden of andere naasten een mens zodanig onderdrukken dat hij/zij niet meer in staat is zich te ontplooien. Op dit moment staat deze vorm van onderdrukking, die helaas óók in islamitische gemeenschappen voorkomt,

in Nederland in het middelpunt van de belangstelling. Op meso niveau kunnen ingewikkelde ambtelijke apparaten onbedoeld een belemmerende werking hebben op mensen, net als bij instellingen aanwezige stereotypen en vooroordelen. Op macroniveau tot slot, kan de maatschappij als geheel individuen of groepen mensen de vrije ontwikkeling en keuzevrijheid behoorlijk in de weg staan, zodanig dat slechtst de sterkste een autonome positie durven en kunnen innemen. Hierbij denk ik bijvoorbeeld aan de voortdurende stroom beelden die aan ons voorbijtrekt over de ideale vrouw: slank, schaars gekleed en een beetje pittig, maar niet te. Maar ook beelden als 'Nederland is vol', en 'burgergezinde autochtonen tegenover onaanangepaste allochtonen' zijn ingeburgerd geraakt in onze samenleving, en richten daarbij veel schade aan bij grote groepen mensen. Dezen dreigen daardoor niet dezelfde kansen te krijgen als anderen.

De Koran leert mij dat er geen enkele rechtvaardiging is voor onderdrukking, en dat onderdrukten - waar zij kunnen - zich ertegen dienen te verzetten. *En wie zich verdedigt nadat hem onrecht is aangedaan: zij zijn degenen tegen wie er geen weg (tot bestraffing) is. Er is wel een weg (tot bestraffing) tegen degenen die de mensen onrecht aandeden en die zonder recht buitensporig op aarde handelden. Zij zijn degenen voor wie er een pijnlijke bestraffing is.* (K. 42: 41-42)

Voor de strekking van dit artikel vind ik het interessant om - tegen de actuele

stroom in - te kijken hoe de Koran kan bijdragen aan de bevrijding van vrouwen uit onderdrukkende situaties. Daarbij wil ik vooral kijken naar hardnekkige vooronderstellingen binnen en buiten moslimgemeenschappen die stellen dat moslim vrouwen minderwaardig zijn aan mannen.

Allereerst wil ik erop wijzen dat er in de Koran veel verzen zijn te vinden, die mannen en vrouwen als gelijkwaardige schepselen aanspreken. Zij worden veelal aangesproken als 'gelovigen'. In het volgende vers wordt deze gelijkwaardigheid zelfs sterk benadrukt. *En de gelovige mannen en de gelovige vrouwen zijn elkaars helpers, zij roepen op tot het behoorlijke en verbieden het verwerpelijke en zij onderhouden de salaas en geven de zakaaat en zij gehoorzamen Allah en Zijn Boodschapper.* ... (K. 9:71 cf. K. 33: 35)

Hier worden mannen en vrouwen elkaars helpers genoemd, een grotere wederkerigheid bestaat er niet. In de Koran wordt ook ieder mens opgeroepen zijn of haar natuurlijke aanleg te volgen: *... (Volg) de natuurlijke aanleg, die Allah in de mens geschapen heeft...* (K.10: 105) Hoewel dit in eerste instantie terugvoert op de neiging van de mens om het zuivere monotheïsme aan te hangen, valt hieruit zeker af te leiden dat ieder mens, man en vrouw, optimale gelegenheid dient te krijgen zijn of haar kwaliteiten te ontplooiën. Daarmee is feitelijk elke legitimatie voor onderdrukking van vrouwen al weerlegd.

Ook als we naar de man-vrouw-relatie

kijken, laat de Koran geen twijfel bestaan over het doel en de sfeer van onze relaties. *En het behoort tot Zijn Tekenen dat Hij van jullie eigen soort echtgenoten/echtgenotes heeft geschapen opdat jullie rust bij elkaar vinden en Hij bracht tussen jullie liefde en barmhartigheid. ...*(K. 30: 21)

En degenen die toch blijven beweren dat moslimvrouwen hun mannen slaafs dienen te gehoorzamen, omdat zij (de mannen) verantwoordelijk zouden zijn voor de uiteindelijke bestemming van de vrouwen, kunnen niet ontkennen dat Allah in de Koran geen onduidelijkheid laat bestaan over ieders persoonlijke verantwoordelijkheid. *Wie leiding volgt, volgt de leiding waarlijk voor zichzelf, en wie dwaalt, dwaalt waarlijk tegen zichzelf en niemand kan de zonde van iemand anders dragen* (K. 17: 15 cf. 6: 164)

Man en vrouw, mensen onderling, wordt juist aangeraden om met elkaar tot overeenstemming te komen op basis van onderling beraad. (K. 42: 38)

Er zijn echter hardnekkige misverstanden, die blijven stellen dat vrouwen wel degelijk een ondergeschikte rol hebben. Vooral degenen die daar wellicht veel belang bij hebben, beroepen zich nog wel eens op enkele verzen die hen op het eerste gezicht in het gelijk zouden kunnen stellen. Het bekendste vers dat in dit opzicht vaak word aangehaald, luidt:

De mannen zijn toezichhouders over de vrouwen omdat Allah de één boven de ander bevoorrecht heeft en omdat zij van hun eigendommen uitgeven (aan de vrouwen). En de oprechte

vrouwen zijn de gehoorzame vrouwen en zij waken (over zichzelf en de eigendommen) in de afwezigheid (van haar man), zoals Allah ook waakt. En wat betreft hen (echtgenotes), wan wie jullie ongehoorzaamheid vrezen: vermaant hen, (als dat niet helpt) negeert hen (in bed) en (als dat niet helpt) slaat hen (licht). ... (K. 4: 34)

Het is niet mogelijk om in de ruimte die ik hier ter beschikking heb, een volledige theologische weerlegging te geven van de genoemde aannames, onder andere aan de hand van dit vers. Ik wil echter wel enkele algemene opmerkingen maken, die alvast een indruk kunnen geven van de mogelijkheden op dat gebied.

Vanaf haar ontstaan heeft de islam vrouwen willen beschermen. Hun rechtspositie verbeterde ten gevolge van de openbaringen en het voorbeeld van Profeet Mohammed, vzmh. (Vrouwen waren bijvoorbeeld voordien vaak bezit van een man). Na zijn overlijden vervielen sommige rechten weer snel. De paternalistische machtsverhoudingen worden vaak aan de islam toegeschreven, maar zijn veeleer een hardnekkig cultureel systeem dat zowel vóór de islam als na de openbaringen veel invloed bleef houden op de verhoudingen tussen mannen en vrouwen. En op de uitleg en toepassing van koranteksten. Tot op de dag van vandaag hebben vooral mannen het privilege gekend om zich te mogen en kunnen bekwamen in theologische en andere islamstudies, waardoor de interpretaties en toepassingen vooral vanuit mannelijke perspectief plaats-

vonden. Inmiddels zijn er wereldwijd gelukkig een aantal vrouwelijke theologen, die er hard aan werken deze interpretaties vanuit een vrouwelijk perspectief te onderzoeken. Soms wijzen zij ons bijvoorbeeld op het grote belang van de woordkeuze die een vertaler gebruikt. In het hierboven aangehaalde vers wordt over 'toezichhouders' gesproken, terwijl sommige theologen het woord 'onderhouders' of 'zaakwaarnemers' (in praktische zin) meer accuraat vinden. Over het woord 'slaan' bestaan ook meerdere meningen. Zo wordt het soms vertaald als 'corrigeren'. Hiermee komen we direct op de andere reden waarom moslims niet graag over een 'vertaling van de Koran' spreken. Iedere vertaling is immers ook direct een interpretatie door de woordkeuze van de vertaler.

Veel vrouwelijke onderzoekers wijzen op het belang van het bestuderen van de context waarin de openbaringen, of een bepaalde openbaring plaatsvond. Er zijn algemene openbaringen, die in iedere situatie gelden, maar ook specifieke. Er zijn openbaringen die kwamen als antwoord op heel specifieke situaties, en die mogelijk niet zo maar op elke situatie te plakken zijn. In ieder geval is de context waarin de Koran is geopenbaard, essentieel voor het begrijpen van de universele waarden

waar de islam voor staat. Theologie van de context is net zo essentieel als theologie van de teksten en bronnen. Juist in deze tijd zien wij om ons heen de gevaren van normen die waarden vervangen. Ideologieën en levensbeschouwingen worden daardoor gevaarlijke en onderdrukkende starre stelsels. Indien wij, gelovigen, mannen en vrouwen, voldoende moeite nemen om de Koran te bestuderen als bron van eeuwige waarden als rechtvaardigheid, barmhartigheid en vrede, dan zullen wij beter in staat zijn deze waarden te vertalen naar normen die in onze huidige samenleving passen. Moslimvrouwen in Nederland zien zich dan ook gesteld voor de uitdaging hieraan een actieve bijdrage te leveren!

Geraadpleegde literatuur:

De Edele Koran, en een vertaling van de betekenissen ervan in de Nederlandse taal, Den Haag, Islamitisch Cultureel Centrum Nederland (ICCN), tweede herziene druk, 1998

Syed Anwer Ali, *Qur'an the Fundamental Law of Human Life* Karachi Pakistan Hamdard Foudationa Press 1987

Sajidah Abdus Sattar, *Islam voor beginners*, De Boekerij, Amsterdam, 1997

Ceylan Pektas-Weber, *Man-vrouw: respect of gehoorzaamheid*, in: *Al Nisa*, 21.1/12 (februari 2003)

De Koran in het leven van alledag

Aynur Aydınlı

Leren lezen

Vanaf ongeveer de leeftijd van 7 jaar ben ik gestart met het volgen van koranlessen. Dit houdt in dat je het in de oorspronkelijke taal leert lezen. Mijn ouders hadden met een aantal andere ouders geregeld dat wij in het weekend koranlessen konden volgen bij de plaatselijke imam. Op zaterdag werd er gedurende een paar uur een kerk afgehuurd en kregen wij daar koranles. Deze lessen beginnen met een klein boekje, waarin allereerst het Arabische alfabet wordt onderwezen, daarna leert men korte woordjes lezen en als het boekje bijna uit is, ben je in staat om de Koran te lezen. Dit is het moment dat een kind van de imam het groene licht krijgt om over te stappen op het grote mooie boek. De ouders worden op de hoogte gesteld en gevraagd de volgende keer een Koran mee te geven. Ieder kind heeft een eigen tempo waarin dit gebeurt. Voor de ene was dit eerder het geval dan voor het andere. Ik behoorde bij de groep kinderen die vlot over kon gaan op de Koran. Mijn ouders waren uiteraard trots dat het moment aangebroken was dat ik uit de Koran kon lezen. Ik kreeg mijn eigen Koran. Mijn moeder maakte een speciaal tasje voor me om hem erin te dragen. Ik herinner me dit als een zeer bijzonder moment. Met blijdschap overhandigde mijn vader mij de rode Koran die hij voor me had gekocht.

Vooraf de eerste twee pagina's maakten veel indruk op me omdat ze mooi versierd zijn. Deze Koran heb ik nog steeds in mijn bezit. Vanaf het moment dat ik eruit mocht lezen werd aandacht besteed aan het correct uitspreken van de woorden en aan het gebruik van de juiste techniek. Om dit laatste onder de knie te krijgen heb ik nog jaren koranlessen gevolgd. Tegelijkertijd ging ik verzen leren uit het hoofd om deze te kunnen reciteren tijdens de dagelijkse gebeden. Omdat ik goed kon leren, leerde ik veel en ook moeilijke verzen uit het hoofd. Wederom trotse ouders en een trotse imam. Van jongs af aan heb ik geleerd respect te hebben voor dit heilige boek. De dag dat ik mijn eigen Koran heb gekregen kan ik me nog heel goed herinneren. Het is vooral blijven hangen als een dag waarop ik iets heel bijzonders heb gekregen en ik was er toen ook heel blij om. De jaren daarna gebruikte ik de Koran om bepaalde verzen eruit te lezen en op bijzondere dagen eruit te reciteren.

Vertalingen en commentaar

Ik kon de Koran dus goed lezen en kende ook een aantal verzen uit mijn hoofd, maar wat er stond wist ik niet. Ik had vooral geleerd de verzen zo mooi mogelijk te reciteren. Pas op de leeftijd van ongeveer 20 jaar ben ik me gaan interesseren voor de inhoud

van de Koran. Toen ik student was kocht ik een Koran in het Nederlands omdat ik dacht de boodschap vanuit het Nederlands beter te kunnen begrijpen. Later heb ik ook een Koran in mijn moedertaal (Turks) aangeschaft. Omdat de Koran een redelijk moeilijk boek is om te vertalen heb ik in de loop van de tijd geleerd zowel de Turkse als de Nederlandse vertaling naast elkaar te leggen. Soms begrijp ik niet helemaal wat er in de ene taal wordt bedoeld. De andere taal erbij betrekken kan heel verhelderend werken. Bij voorkeur zou ik de Koran in de oorspronkelijke taal willen lezen. Intussen heb ik thuis ook een serie boeken waarin de verschillende verzen

vertalingen en commentaar

van de Koran worden uitgelegd. Ik heb twee verschillende interpretaties, namelijk een Arabische van Sayyid Qutb, en een Turkse van Elmalili M. Hamdi Yazir, die in Turkije erg bekend is. De Turkse interpretatie vind ik zelf het prettigst omdat deze niet alleen de letter interpreteert maar ook

een opsomming geeft van verschillende interpretaties. Ik lees dus tegenwoordig niet alleen de Koran in de taal waarin ik hem begrijp, maar sla regelmatig ook de interpretaties open om te filosoferen wat er precies wordt bedoeld en wat de boodschap voor mij kan betekenen. Ik neem ook niet klakkeloos een interpretatie aan als ik die niet helemaal begrijp. Ik zoek dan verder totdat ik een uitleg vind waar ik vrede mee kan hebben. Als dit laatste mij niet lukt, laat ik de kwestie even tot rust met de overtuiging dat er een dag zal komen dat ik een antwoord zal vinden.

Tegelijkertijd met de interesse voor de inhoud van de Koran zijn we met een aantal vriendinnen een leesgroep gestart om samen over bepaalde verzen na te denken. Hierdoor heeft God voor mij een heel ander dimensie gekregen.

Taak toevertrouwd

De tekst die mij in de loop van de tijd het meest heeft geraakt en die heeft gezorgd dat mijn beleving van de Koran in het algemeen en van God in het bijzonder is veranderd, is de volgende: 'Wij hebben de toevertrouwde taak aan de hemelen, de aarde en de bergen aangeboden, maar zij weigerden haar te dragen en schrokken ervoor terug. De mens droeg haar- hij is een onwetende zondaar' (Koran, soera *al-ahzâb* 33: 72). Op het eerste gezicht lijkt dit vers ingewikkeld en moeilijk te bevatten. Maar een zeer boeiende interpre-

tatie heeft ertoe geleid dat ik veel kan putten uit dit vers.

Het is een vers dat mij bewust heeft gemaakt waarom ik mij op deze aardbol bevind en waar ik uiteindelijk naar toe zal gaan. Het verklaart heel veel voor me, maar tevens is het ook een ingang om antwoorden te zoeken op veel vragen die nog leven en onopgelost zijn. Het is een dynamisch geheel waarin ik me bevind en er zit nog veel uitdaging in om de Koran en het 'Boek van het heelal' verder te bestuderen om mijn geloofsbeleving te versterken. Ik zal hieronder proberen aan te geven welke interpretatie van deze tekst mij het meest aansprak en wat deze tekst met me doet.

De toevertrouwde taak die de mens heeft geaccepteerd, is het 'ik' of het menselijke ego. De mens onderscheidt zich van de rest van de schepselen omdat hij een ego heeft. Het menselijke ego heeft misschien wel een negatieve klank, maar het heeft ook iets positiefs. Het is een middel of een sleutel om de rijkdom van God te ontdekken. Met behulp van het menselijke ego zijn wij in staat om in het 'Boek van het heelal' God te ontdekken en te beleven. Door vooral om ons heen te kijken, te interpreteren, na te denken en te filosoferen.

Iets wat absoluut en allesomvattend is en geen begin en geen eind heeft en waar wij geen vorm aan kunnen geven, kunnen we heel moeilijk begrijpen. Als het altijd en overal licht zou

zijn, zouden we niet in staat zijn om te begrijpen wat licht betekent. Door tevens het donker te kennen, beseffen wij wat het betekent om licht te hebben. Het donker is een grens om licht te begrijpen. Om het oneindige te begrijpen is een grens nodig. God is oneindig, om hem te begrijpen is een grens nodig en die grens is gekoppeld aan het 'ik' of het menselijke ego. Het menselijke ego is een hypothetische of een denkbeeldige grens. Hiermee kunnen we de schoonheid van God begrijpen. Het menselijke ego eigent zich een fictieve heerschappij toe, denkt zelf een bezitter te zijn, macht te hebben en veel kennis te hebben. Het trekt een lijn. Het plaatst een denkbeeldige grens en denkt 'tot hier ben ik', daarna komt de Schepper. Het maakt een scheiding. Het menselijke ego kan hiermee een onderscheid maken tussen wat hijzelf bezit en wat de Schepper bezit. Zoals ik de bezitter ben van een woning en in staat ben deze in te richten zoals ik het wil, zo is God de bezitter van het heelal en richt Hij dat in zoals Hij dat wil. Het menselijke ego is dus een spiegel om uit het 'Boek van het Heelal' de schoonheden van God te weerkaatsen. Het menselijke ego laat de betekenis van andere dingen zien, het heeft zelf geen betekenis. Het menselijke ego draagt dus de toevertrouwde taak zoals in het vers wordt aangegeven. Via deze telescoop schouwt hij het heelal en wordt zich bewust van zijn plichten. Deze kennis is licht en wijsheid voor hem.

Hiermee ontdekt hij de Ware Bezitter van alles en eigent zich niets toe. Hij bereikt dan een soort verlichte toestand. Dit is de weg om een goed mens te zijn. De weg die voor mij de belangrijkste weg is in mijn geloofsbeleving. Hoe bereik ik dit en wat dien ik te doen of wat dien ik me te realiseren om dit te bereiken? Dit vers geeft voor mij aan dat het belangrijk is om respect te hebben voor jezelf, je medemens en alles wat leeft en niet leeft. Dit alles heeft als gevolg dat ik ten doel heb op een bepaalde manier in het leven te staan. Om vooral ondanks tegenslag positief te staan in het leven. De regels en de wetten van Koran probeer ik vanuit deze invalshoek te begrijpen.

Gebeden en seizoenen

Bijvoorbeeld het verrichten van de vijf dagelijkse gebeden zijn een hulpmiddel om het menselijke ego te bedwingen. Het zijn geen loze bewegingen zonder betekenis. Ze hebben een symbolische waarde. De dag is te vergelijken met het leven. Het ochtendgebed kan worden beschouwd als de geboorte van het leven, als het begin van de schepping en het voorjaar. Het middaggebed kan worden beschouwd als de meest energieke tijd van je leven, als de zomer. Het late middagebed herinnert ons aan de herfst en aan onze oude dag. Het avondgebed kan worden beschouwd als het einde van de herfst, het moment dat alles aan het sterven en vergaan is. Het late avond-

gebed symboliseert het einde van alles. Alles wordt bedekt met het donker en de mens maakt zich klaar om te slapen, een situatie die de dood symboliseert. De volgende ochtend kan symbolisch worden beschouwd als de wederopstanding of wedergeboorte. Met andere woorden het gebed kent vijf rustmomenten op een dag die het hele leven symboliseren. Vijf momenten binnen een dag om alles de revue te laten passeren en tot rust te komen. Ik vind het belangrijk om deze rustmomenten te pakken te krijgen, maar dat valt niet altijd mee. In het drukke leven is het soms moeilijk om jezelf de rust te geven. Om je geest daadwerkelijk de rust te geven. Het verrichten van de gebeden is soms alleen al moeilijk, omdat je door alle bedrijven door, bijvoorbeeld op je werk, een plek moet vinden om je rituele wasing en je gebed te verrichten. Soms ben ik genooddaakt om twee gebeden samen te voegen of zelfs te bewaren voor thuis om ze zo later in te halen. Het moge duidelijk zijn dat het spirituele element van het gebed hierdoor wordt overschaduwd.

Hoofddoek voor God

Het op tijd en goed verrichten van de dagelijkse gebeden is een element waar je als moslim en ook als vrouw tegenaan loopt, omdat je dus moet schipperen tussen het mogelijke en het niet mogelijke tussen de werkzaamheden door. Waar ik ook tegenaan loop, is de gehele beeldvorming rondom de

moslim vrouw in de Nederlandse samenleving. De afgelopen tijd is hier veel over gezegd en geschreven. Het is in Nederland af en toe moeilijk om als moslimvrouw acceptabel te maken dat de keuzes die je maakt, uitsluitend voor God zijn. Ik wil dit illustreren aan de hand van de kleding voorschriften en voornamelijk het dragen van een hoofddoek. Ik heb tot nu toe verschillende meningen gehoord vanuit de Nederlandse samenleving. Bijvoorbeeld de jonge moslimvrouw draagt de hoofddoek om haar identiteit te uiten (provocerend gedrag), of omdat het wordt opgedwongen door de vader, broer of echtgenoot (symbool voor onderdrukking) of om zich af te zetten tegen de Nederlandse maatschappij (recalcitrant gedrag). Het is jammer dat het oordeel soms al klaar ligt zonder dat men weet welke individu met welke reden een bepaalde kleding draagt. Men wil in Nederland een verklaring en een kant-en-klaar antwoord hebben op iets waar men tegenaan loopt. Een regel om op iedereen toe te passen. Men dient te beseffen dat dit per individu verschillend kan zijn. Voor veel vrouwen ligt de verklaring in bijvoorbeeld in het volgende vers: 'Zeg: Mijn *salaat* en mijn godsdienstoefening, mijn leven en mijn sterven behoren God toe, de Heer van de wereldebewoners' (Koran soera *al-an`âm* 6: 162). Ik doe het dus niet voor mijn echtgenoot, mijn vader, een bepaalde gemeenschap, politieke stroming of om op te vallen of om me

af te zetten. Ik draag de hoofddoek voor God. Het is soms erg frustrerend dat deze uitleg niet wordt geaccepteerd. Je krijgt het gevoel niet serieus te worden genomen en dat is erg pijnlijk.

Inspiratie en onderzoek

Door de verhitte discussies die afgelopen jaren in de media heb ik me noodzaak gevoeld ook die teksten en uitleg te bestuderen die mij in eerste instantie helemaal niet bezig hielden. Deze teksten vormen geen belemmering voor mijn geloofsbeleving, maar ik merk wel dat je ermee wordt geconfronteerd, omdat anderen hier een cruciaal belang aan hechten. Terwijl ik dus mijn geloofsbeleving wil versterken met de voor mij inspirerende teksten en terwijl ik hierbij een levensstijl probeer te ontwikkelen om dit te bereiken, moet ik me tevens ook bewust bezighouden met verzen die eigenlijk min of meer door anderen worden opgedrongen met de vraag: leg dit eens uit? Ik probeer daar altijd serieus mee om te gaan en pluis het in veel gevallen ook helemaal uit. Hierdoor leer ik ook weer heel veel. Soms probeer ik erover te discussiëren in de islamitische gemeenschap, maar dat valt niet altijd mee. Door erover te discussiëren stel je ook kritische vragen ten aanzien van je eigen geloof. Ik heb wel gemerkt dat men binnen de islamitische gemeenschap niet gewend is om erg kritische vragen te stellen en dit ook niet altijd waardeert. Mede

hierdoor heb ik mezelf aangeleerd om bij vragen zelf de bronnen te bestuderen. Ik heb mezelf in de loop van de tijd aangeleerd nooit zomaar uitleg en interpretaties aan te nemen van anderen en dwing mezelf om zelf op 'onderzoek' uit te gaan. Ik vind dan meestal wel een uitleg die bij mij past en voor mij bevredigend is. Hierdoor erger ik me wel aan degenen die te luchtig doen over de uitleg en interpretatie van verzen uit de Koran en zonder al te veel 'onderzoek' een interpretatie lanceren en de weg openen voor heel veel misverstanden en onbegrip.

Ik denk dat het wel duidelijk is dat de Koran voor mij een cruciaal boek is van waaruit ik antwoorden vind op vragen die me bezig houden zoals: Wat is de zin van het leven? Wie is God? Hoe kan ik een goed mens of een goede gelovige zijn? Wat moet ik doen om dit laatste te bereiken? Wat is de betekenis van al het mooie en het minder mooie in mijn leven en hoe moet ik daarmee omgaan? Allemaal vragen die ik probeer te beantwoorden met behulp van de Koran en het 'Boek van het Heelal'.

KORAN IN MIJN LEVEN ALS VROUW...'

Interview over het levensverhaal van drie Vlaamse moslima's met de Koran

Simon Lambregts

Het was op een zonnige voormiddag tijdens de Ramadan 2003. Met de medewerkende moslima's in het Abrahamhuis hadden we afgesproken een gesprek te houden over de plaats die de Koran inneemt in hun dagelijks leven als vrouw. Als klankbord voor hun getuigenis was er behalve mij als interviewer ook zuster Lutgart, die het secretariaat doet van het Abrahamhuis in Genk (B) en lid is van de onthaalgroep van het Abrahamhuis, waar ook de drie vrouwen deel van uit maken. Vooraf hadden wij afgesproken dat wij zouden uitgaan van ieders eigen verhaal, omdat het omgaan met de Koran voor iedere moslimvrouw persoonlijk is. In dit eigen verhaal zouden wij wel de voornamen willen noemen van ieder, maar op hun verzoek niet hun eigen namen.

De inhoud en het verloop van het gesprek legden wij samen vast. De aansluitingsvraag bij ieders levensverhaal was: 'Lees ik de Koran? En verder: 'Wat ken ik ervan? Welke plaats neemt hij in mijn persoonlijk leven in? Hoe interpreteer ik hem?' We spraken af ook samen in te gaan op enkele specifieke uitgekozen soera's. Daar zouden we proberen over in gesprek te gaan en te zien hoe ieder die verstaat en er mee omgaat. Het zou een boeiend en soms stemverheffend dan weer verstillend gesprek worden. Drie vrouwen, drie verhalen De kleur van het gesprek is mede bepaald door hun persoonlijk nog jong verhaal.

Zo is er Fatima, 23 jaar, van Marokkaanse afkomst, en de jongste deelneemster aan onze gespreksgroep. Zij is studente en studeerde eerst psychologie en is nu bezig met de studie van management in Antwerpen. Haar ouders hebben haar open opgevoed en

gaven haar de kans om te studeren. Over die opvoeding en die kans om te studeren is zij zeer blij. Zij is ongehuwd, leeft in een Genkse woonwijk en heeft een goede vaste relatie. In haar studieomgeving komt zij in contact met extremen. Zij is zoekend in haar geloof en kwam in dat zoeken via gelovigen uit haar moskeegemeenschap terecht bij het Abrahamhuis. 'Hier vind ik in de verschillende contacten die we hebben, een thuishaven en tegelijkertijd een middenweg om mijn geloof te beleven, weg van alle vormen van extremisme die ik in mijn omgeving meermaals ondervind', zegt ze. De tweede deelneemster aan het gesprek heet eveneens Fatima, en is eveneens van Marokkaanse afkomst, levend in een andere Genkse woonwijk dan de jongere Fatima. Zij is 33 jaar - 'ik ben zo oud als Jezus' zegt ze - en moeder van vier kinderen. Zij kreeg het islamitisch geloof, als jongste van vijf kinderen, als het ware met de

moedermelk mee in de familiekring. Haar vader was namelijk een groot ijveraar voor het moslim geloof en zeer goed op de hoogte van alle moslim geboden en verboden. De Marokkaanse gemeenschap ter plaatse noemde hem 'de predikant'. 'Van jongs af aan kon ik met al mijn vragen bij mijn vader terecht, of, als die het niet wist, bij de imam met wie we goede contacten hadden. Ook leeftijdgenoten kwamen dikwijls bij mij om uitleg, die ik zelf altijd bij mijn vader of de imam kon krijgen.' Na haar studies sociaal-technisch in een katholieke meisjesschool zocht zij een beroep waarin ze mensen kon helpen. Zij studeerde sanitair helpster en is nu bezig aan een studie voor intercultureel werkster en brugpersoon, waarvoor ze thans een stage doet in het kader van het Abrahamhuiswerk. 'Ik draag het moslimgeloof heel diep in mij en wil graag dat ook andere moslims hun geloof goed beleven', zegt ze van zichzelf.

Nebahat, de derde deel-neemster aan het gesprek, is 34 jaar, van Turkse afkomst en ongehuwd. Geboren in een talrijk gezin van acht kinderen heeft zij in haar islamitische opvoeding een middenweg meegekregen: niet streng en niet vrij, 'een tussenweg' zegt ze zelf. 'Onze ouders gaven ons het voorbeeld en we beleefden Ramadan tijd en offerfeest. Ik ben thuis opgegroeid met eenvoudige zekerheden en ik heb nooit vragen gehad 'is dit juist of onjuist'. Ik ben eenvoudig samen met mijn familie deze weg gegaan.' Voor

haar is iedere mens gelijk, of hij nu moslim of christen is. 'Ik probeer iedereen zonder onderscheid te helpen. Ik hoed er mij voor om over anderen te oordelen, want wie ben ik dat ik over anderen een oordeel zou geven? Indien ik toch vragen heb over leven en geloof, dan vraag ik dat op onze samenkomsten aan de imam of aan geleerden die over bepaalde onderwerpen een voordracht komen geven. Hebben andere vrouwen afwijkende meningen dan vraag ik bij een volgende gelegenheid aan de imam om uitleg.' Niet zo lang geleden overleed haar moeder die zij bij zich had genomen en jarenlang had verpleegd na ook voor vader gezorgd te hebben. Nu doet zij vrijwilligerswerk in de werkgroep voor begeleiding van kansarmen in het Abrahamhuis.

Als klankbord voor de jonge moslimvrouwen vertelde zuster Lutgart hoe haar moeder zeer gelovig was. Zij voedde haar op om regelmatig te bidden en de eucharistie te vieren. Omdat ze reeds als kind en jongere iets wilde betekenen voor andere mensen koos zij om klooster-zuster te worden en voor een omwille van God ongehuwde levensstaat. Op die wijze wilde zij zich totaal ten dienste te stellen voor de medemensen in Gods Naam. Als kleuterleidster in een wijkschool leefde ze jarenlang in nauw contact met de gezinnen uit de buurt die uit vele nationaliteiten, verschillende kerken en godsdiensten zoals de islam kwamen. De bijbel is voor haar een boek voor

de mens van nu. Voor haar werd de bijbel 'haar levensboek met God en de medemensen'.

Drie levensverhalen met de Koran.

Hoe gaat ieder van deze drie jonge vrouwen om met de Koran? Fatima, de jonge moeder van vier kinderen, herinnerde zich hoe zij als kleuter door de vier oudsten al werd mee genomen naar de moskee. Haar ouders, die Berbers zijn, namen alles wat de imam in de moskee zei heel letterlijk op. 'In een lokaal naast de moskee ging ik al heel jong mee naar de koranles. Dat wil zeggen dat wij de Koran vanbuiten moesten leren, letter voor letter. Ik ben trouw mee naar de moskee gegaan omdat mijn ouders dat zo wilden totdat ik tiener was. Vanaf de tijd dat ik mijn maanstonen kreeg mocht ik niet meer gaan. De Koran heeft voor mij een liefdevolle betekenis. Ik ben blij dat ik die heb moeten leren kennen. En zoals mijn vader die heeft doorgegeven aan mij, zo geef ik de Koran nu door aan mijn vier kinderen. Ik vind dat zij God moeten dienen zoals hun grootvader God heeft gediend. De Koran is mijn houvast, mijn leidraad, mijn heel leven. Als levensdoel stel ik mij dat ik nog mag meemaken dat mijn kinderen aan hun kinderen het geloof zullen doorgeven. Moge God ons behoeden dat Hij mijn kinderen of kleinkinderen of achterkleinkinderen zal laten afdwalen. Elke avond van een Ramadandag neem ik mijn oudste zoon en oudste dochter

mee naar de moskee naar het avondgebed waar na het gebed professoren komen uitleg geven over de Koran.

Ik hoop dat de Koran altijd centraal mag staan in ons gezin. Ik ben verliefd op alle woorden van de Koran.' Zij leest de Koran ook thuis in het Nederlands, en dit zeker tijdens de maand Ramadan, de maand dat de Koran aan Mohammed werd geopenbaard. Nebahat leest de Koran in het Turks omdat zij, als ze hem in het Arabisch leest, niet verstaat wat ze leest. 'De belangrijkste reden waarom ik de Koran in het Turks lees, zegt zij, is omdat het toch de bedoeling is om de Koran niet alleen te horen of te lezen maar ook te begrijpen en toe te passen op ons eigen leven. In deze maand van de Ramadan, de maand van de nederdaling van de Koran, doe ik een inspanning om de Koran dagelijks te lezen en te begrijpen of ga ik zo veel mogelijk deelnemen aan de avondlezing ervan in de moskee.'

Er ontspon zich een heel gesprek tussen allen over 'het lezen van de Koran met het hart'. En ze waren eensgezind om te zeggen 'dat het luisteren met het hart en het beleven van wat men leest en hoort' het belangrijkste is als men de Koran ter hand neemt. Er werden vier wijzen van lezen van de Koran opgesomd. De eerste is het letterlijk lezen en verstaan: wat staat er in de tekst. De tweede wijze is dat men met het hart begint de Koran te lezen: wat is de diepere bedoeling ervan voor mij zelf? De derde wijze werd genoemd

'het lezen met de engel Gabriël, de boodschapper van God, naast je'. Het is een als het ware biddend lezen van de Koran en God en zijn boodschapper in je toelaten die je helpen de Koran te horen, te lezen en te verstaan. En de vierde wijze van Koran lezen het beleven en toepassen ervan in mijn eigen persoonlijk leven: wat betekent dit Woord van God nu voor mijn leven in deze tijd. Als christenen die deelnamen aan het gesprek vonden zuster Lutgart en ik zelf hier gelijklopende wijzen van omgaan met de Koran als wij als christenen omgaan met de Bijbel. De jonge Fatima ging als kind en jonge tiener ook naar de Koranschool in de plaatselijke moskee, leerde Koranverzen van buiten, maar had er moeite mee dat zij veel van wat zij buiten leerde, niet kon begrijpen. De betekenis ervan ging dikwijls aan haar voorbij.

Alzo begon zij een zoektocht, kocht een Koran voor haar zelf, en leest nu zelf de Koran in Nederlandse vertaling naast de Arabische tekst. Het feit dat zij op de katholieke school ook de christelijke godsdienst leerde kennen in de schoolcatechese, en nu in haar studieomgeving in Antwerpen ook met de joodse godsdienst in contact komt, doet in haar het verlangen groeien om de drie Abrahamitische godsdiensten te leren begrijpen. Zij probeert alzo Koran en Bijbel te vergelijken. Door haar contacten in het Abrahamhuis ervaart zij dat mensen uit de drie godsdiensten broers en zus-

ters van elkaar zijn in hun geloof in dezelfde Ene God. In haar leeft een diep verlangen om enerzijds haar eigen godsdienst via de koranlezing beter te begrijpen en te beleven en anderzijds om in zusterlijkheid met alle mensen van alle godsdiensten samen te leven.

Drie wijzen van praktisch omgaan met de Koran

'Hebt U bijzondere praktische voorbeelden van uw omgaan met de Koran in uw persoonlijk leven?' stelden wij ons als vraag in aansluiting op onze levensverhalen.

'Ik wil vertellen over het begin van mijn huwelijk', begon Fatima, moeder van vier kinderen, haar verhaal over de praktijkbeleving. 'Dat begin was niet gemakkelijk en mijn man en ik hadden regelmatig botsingen met elkaar. We kwamen uit twee verschillende streken van Marokko, of beter nog: mijn ouders kwamen van de streek van Tanger en ik werd hier geboren terwijl mijn man uit het noorden kwam en ginder geboren werd en opgroeide in een heel andere culturele omgeving dan Tanger. Mijn man las de Koran met 'ik ben de man, ik heb macht over u, mijn woord is wet, doe dus maar wat ik zeg, want de imam bij ons zegt dat ook'. Ik leed daar wel vier tot vijf jaar onder totdat ik hem kon zeggen: 'ik wil U passages uit de Koran voorlezen om u te laten horen hoe de profeet Mohammed met zijn vrouwen leefde'. Zo haalde ik dan aan hoe

onze profeet zijn vrouwen hielp bij het huishouden, hoe hij zijn vrouwen hielp bij de opvoeding van de kinderen, hoe onze profeet nooit geschreeuwd heeft of zijn vrouwen een pak slaag gegeven heeft... Integendeel, als hij boos was drukte hij met

... hoe onze profeet hielp bij het huishouden

zijn drie vingers op zijn handpalm, en ging dan daarna een rituele wassing verrichten omdat hij spijt had over zijn boosheid. Het feit dat mannen alles over hun vrouwen te zeggen hadden was de tijd van vóór de Koran; dat stamde nog uit de heidense tijd, zegde ik aan mijn man. Alles daaromtrent om mij te verdedigen heb ik uit de Koran moeten halen om hem te overtuigen. Zo leerde hij inzien wat de ware waarheid is van de Koran. Ook over de opvoeding van de kinderen vond ik in de Koran veel ondersteuning. Maar evenzeer over het belang van de *zak-aat* en aalmoezen te geven en daarin niet gierig te zijn kwam ik tot inzicht en paste dat ook toe door, in tegenstelling tot hem, mild te geven aan de mensen in nood. Vele oude culturele

gebruiken leven er nog in zijn streek van afkomst, maar dankzij de Koran kan ik mijn man en zijn vroegere thuis-omgeving daar op aanspreken. Ik ben een Berberse en woon bij de Arabieren, mijn man is een Arabier van het platteland en woont bij de Berbers.

Mijn vader en mijn broer hebben steeds met grote ijver getracht, niet alleen voor zichzelf en in ons gezin, maar ook naar buiten uit naar andere Marokkaanse moslims, zowel volwassenen als jongeren, 'het ware geloof van de islam' te leren kennen en zelfs actief mede te behartigen. Zo nodig zochten zij hen zelfs op om hen op het rechte pad te

houden of terug te brengen aan de hand van de Koran. Ik heb in mijn gezin ook iets van die ijver nadat ik de Koran echt heb leren kennen.' Aldus besluit Fatima haar verhaal.

De hemel onder moeders voeten

Een heel ander verhaal met de Koran is het verhaal van Nebahat. 'De hemel is onder moeders voeten' staat in de Koran, begon Nebahat haar praktisch getuigenis over haar omgaan met de Koran. Daarin heb ik de kracht gehaald om mijn moeder jarenlang te verzorgen. Zelf heb ik nooit gepronkt met het verzorgen van mijn moeder. Maar velen in mijn omgeving prijzen mij 'omdat ik door mijn moeder te verzorgen de hemel heb verdiend'. Persoonlijk ben ik daarvoor niet zo

graag geprezen. Wel moet ik bekenen dat ik gelukkig ben dat ik dat heb mogen doen en betekenen voor mijn moeder.' Heel haar leven bleek tot op heden getekend door het Koranvers: 'de hemel is onder moeders voeten'.

Het verhaal van de jonge Fatima begint met een soort beginsel verklaring. 'Ik vind geen mens slecht. Het kan zijn 'dat mensen op een dwaalspoor zijn'. Maar ik wens daarom geen oordeel van goed of kwaad uit te spreken over andere moslims of niet moslims. Mijn hele jonge leven is van kinds af aan getekend door de wens om goede werken te doen. Zo wilde ik als kind graag ooit met Artsen Zonder Grenzen gaan werken. Zo stelde ik mij voor dat ik ooit in derdewereld landen mensen zou willen leren lezen en schrijven, omdat ik de onwetendheid zo'n een groot probleem vind voor vele mensen. Nu heb ik van mijn heel toffe ouders de vrijheid gekregen om te gaan studeren, mij zelf te zijn, ik mocht reizen en de wereld verkennen, en ik mocht mijn eigen leven op mijn wijze opbouwen. Daartoe gaven zij mij alle ruimte. Ook mijn toffe verloofde en zijn ouders staan mij toe geheel mij zelf te zijn, hij duwt me niet in een rollenpatroon van een man-vrouw relatie die dikwijls in onze kringen bestaan. Ik ben dan ook begonnen de Koran te lezen vanuit dat oogpunt: wees goed voor de armen en de zwakken om je heen en in de wereld, en wordt je zelf als mens en als man en vrouw. Ik beken dat ik op deze

vlakken nu zoekend en studierend ben.' In haar verhaal over haar omgaan met de Bijbel zei zuster Lutgart dat het leidende woord van de Bijbel voor haar het woord 'Liefde' is. 'Niet gij hebt mij het eerst bemind, maar ik heb u het eerst bemind', is het woord van Jezus dat haar het meest treft. 'God is liefde' is het woord dat wellicht aan de oorsprong ligt van haar hele leven en haar roeping om er voor God en de mensen proberen te zijn in heel haar leven. Voor haar is het dan ook duidelijk dat het antwoord op de vraag van vele medemensen bij het zien van het leed en het onrecht in de wereld 'hoe kan God dat toelaten?' in de Bijbel telkens beantwoord wordt met het gezegde 'dat God bekommerd is om het leed en het onrecht dat mensen wordt aangedaan'. God laat geen kwaad toe, maar komt met de mensen in Jezus het kwaad meedragen. Het is de zwakheid van de mensen dat zij elkaar kwaad doen. Het is een niet gewilde toevaligheid dat natuurrampen bijvoorbeeld de mens kunnen treffen. Maar dat is geen wilsbeschikking van God.

Aansprekende Soeras uit de Koran

1. Over Soera 'Al Fatiha'

Op de jaarlijkse Vredeswake van het Abrahamhuis wordt de Al Fatiha steeds gereciteerd. Elke vrijdag begint en eindigt de zanggroep van het Abrahamhuis zijn zangstonde met Al Fatiha. Al Fatiha, 'de openende', is niet alleen de eerste soera van de Koran maar ook het meest gebeden gebed

door de moslims. Ook in het persoonlijke gebed van elke moslim.

'In Naam van God de Barmhartige de Genadevolle', 'Bismillahir rahma ir rahim'. 'Rahma' is 'genade' zegt Fatima, het zijn de gevoelens die een moeder heeft voor haar kinderen. Voor mij voel ik aan dat God met moederlijke bezorgdheid voor mij zorgt zoals ik als een moeder voor mijn kinderen zorg. Zijn Barmhartigheid gaat uit naar alle mensen, naar mijn gezin, mijn bureu, mijn vrienden, de wezen, de armen. 'Aan hem hoort dan ook alle lof', zoals het tweede vers zegt. 'Hij is de Koning, Malik, van mijn leven en van de dag van het oordeel. Alleen Allah, God, is onze koning die mij zal oordelen of ik naar de hemel of naar de hel zal gaan.

'U alleen aanbidden wij'. Ik mag dus geen afgod aanbidden: geen beelden, geen Jezus aan het kruis, geen Maria-beeld, geen Boeddhabeeld, geen idolen. Als ik dat toch doe, dan lieg als ik dagelijks tot 17 keer per dag de Al Fatiha opzeg. Daarom bid ik elke dag dat God mij op het rechte pad zal leiden, en dat ik niet het pad van de dwalenden zal gaan.' Aldus Fatima. De jongere Fatima en Nebahat zegden als antwoord op dit getuigenis over het dagelijkse veelvuldige gebed van Fatima, de jonge moeder, dat het bidden van de Al Fatiha de moslims, en hen zelf in het bijzonder, niet tot een oordeel zou mogen verleiden over de anderen die anders doen en anders geloven. Hen leek in het getuigenis van

hun medegelovige het gevaar te liggen dat men vanuit het gebed een oordeel over anderen zou uitspreken.

Bovendien moeten wij ons niets op ons gebed of op onze vroomheid mogen voorstaan, zegden zij. Ter illustratie vertelde Nebahat het verhaal van de moeder die bij elk gebed van Al Fatiha, vijf maal per dag bij het gebed uitgesproken, haar leven lang een rijstkorrel in een bokaal had gelegd. Toen zij het einde van haar leven naderde sprak ze tot haar zoon. 'Ik heb elke dag mijn best gedaan voor God en elke dag trouw gebeden en Al Fatiha opgezegd. Bij mijn dood kun je de rijst die ik in de bokaal heb gestopt koken voor alle gasten op de begrafenis maaltijd en hen aldus een grote maaltijd voorzetten.' En zo gebeurde het dat haar zoon bij haar dood de bokaal nam om van de rijst een maaltijd te bereiden. Maar toen hij de bokaal opende zag hij dat er maar één rijstkorrel in de bokaal aanwezig was in plaats van de verwachte grote hoeveelheid aan rijst. De moraal van het verhaal is dat God onze gebeden niet geteld heeft, zegt Nebahat. God telt niet onze gebeden en goede daden: Hij kijkt naar de binnenkant van ons hart en vraagt dat ons gebed oprecht is, zonder ons er iets op te laten voorstaan of daarmee naar anderen te wijzen.

Grote jihād

Dat bracht de jongere Fatima op 'de inspanning' die wij moeten leveren om met onze eigen hartstochten, gevoe-

lens en kwaad om te gaan. De eerste 'inspanning' (*jihâd* genaamd) is de inspanning die ik moet leveren om een oprechte gelovige proberen te worden. Het is niet mijn taak om een oordeel uit te spreken over de anderen en naar hen toe mijn inspanning te richten in deze tijd. Zeker niet in deze tijd van onverdraagzaamheid en geweld is het vergelijken van onze inspanning met die van anderen te vermijden. De zogenaamde 'Grote *Jihâd*', dat wil zeggen 'mijn streven om zelf een beter mens te worden', is werkelijk ook voor mij de grootste prioriteit in mijn leven. De laatste zin van Al Fatiha beschouw ik dan ook niet als oordelen of veroordeling van anderen maar als een oproep om een eigen oprechte levensstijl met God en medemensen te werken. Geen roddel over anderen, geen jalousie tegen over anderen, geen kwaad wensen aan anderen: al dit staat voor haar centraal.

Geweld of barmhartigheid?

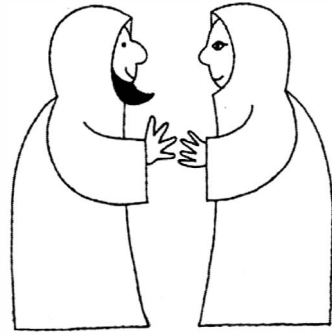
En toch, antwoordde de andere Fatima, is het ook belangrijk dat er 'strijders' (*mujâhidin*) voor God zijn' die, opgeroepen door de Koran, opkomen voor rechtvaardigheid voor anderen in hun gezin - vrouw en kinderen- en hun land en volk en hun godsdienst. Er komt een hele discussie op gang tussen de drie jonge moslima's of het al dan niet veroorloofd is om omwille van de oprechtheid van zijn geloof zelfs andere medemensen te doden. Uiteindelijk werd een passage aange-

haald waarop een man die 99 mensen doodde van God in ballingschap moest gaan. De medemensen en de engel des doods haalden hem echter in aan de grens (op twee handlengten afstand) van het land waar hij in ballingschap trok en wilden hem alsnog straffen en doden. Maar God gaf hem in zijn grote barmhartigheid toch nog genade en spaarde hem. Op dat punt aangekomen vonden wij elkaar terug, zowel de jonge moslima's als de aanwezige christelijke medesprekenden, namelijk de zuster en ikzelf als interviewer. 'De barmhartigheid van God' is immers ook bij joden en christenen een centraal begrip. 'Weest barmhartig zoals Uw Vader in de hemel barmhartig is' zegt Jezus in het evangelie. Het dagelijks meermaals gebeden 'Onze Vader' van de christenen (in de eerste christenheid drie maal per dag) onderlijnt zeer sterk de overgave aan Gods barmhartigheid en liefdevolle genade. In het Hebreeuws klinkt het woord trouwens bijna zoals in het Arabisch. In de barmhartige liefde van God konden wij ons aldus samen vinden, moslima's onder elkaar en aanwezige christenen. Het was voor ons ook de enige oplossing voor alle misverstanden en conflicten tussen mensen en tussen moslims, joden en christenen: niet de politiek of zelfs niet een rechtvaardige economie zullen onze conflicten oplossen maar alleen in Gods barmhartigheid zullen wij uiteindelijk tot wederkerig begrip en eenheid van samenleven komen. De

barmhartigheid van God heeft ook de betekenis van 'de schoot die ons draagt'. Als vrouwen begrepen zij met heel hun wezen als vrouw hoe 'de schoot mensen kan opnemen, koesteren en dragen': zo is onze God.

2. *Over de relatie van man en vrouw in de Koran (Soera Al Bakara 2: 224 en Soera An-noer 24: 31-32)*

'Uw vrouwen zijn een akker voor u', zegt Soera Al Bakara 2: 224. Maar dit staat in tegenstelling tot andere verzen in de Koran, vonden de vrouwen, waarin zowel door mannen als vrouwen eerbied voor zichzelf en voor elkaar wordt gevraagd zoals in Soera An-noer 24. Daar vullen de verzen 31 en 32 elkaar aan. De ene zegt (31) dat de mannen niet begeren mogen, en de andere zegt (32) dat de vrouwen niet tot begeerte mogen opwekken. Uiteindelijk dienen zowel mannen als vrouwen in gelijkwaardige achting en eerbied voor elkaar als het ware 'een geestelijke sluier', dat wil zeggen 'een geestelijke afstandelijkheid en eerbied' voor elkaar te bewaren. Toen de christenen daarop verzen uit de brieven van Paulus aanhaalden die ook kledingvoorschriften betroffen (zoals 1 Kor.11:2-16) en relatievoorschriften als 'tijdgebonden aan die dagen' aanhaalden kwam ons gesprek tot een merkwaardige vraag als conclusie. Na een heen en weer gaand gesprek over het al dan niet dragen van de hoofddoek daarbij, werd de vraag gesteld: 'het gaat niet om de hoofddoek opleg-

... geestelijke sluier voor elkaar

gen, maar over met de hoofddoek omgaan niet als een plicht maar als een geestelijk ideaal van eerbiedige liefde voor elkaar'. In het opkijken naar 'het ideaal van eerbied en 'Gaat het er uiteindelijk niet om dat mannen en vrouwen elkaar, vanuit God gezien, in elkaars diepste eigenheid eerbiedigen en waarderen, en is dat niet de diepste bedoeling van deze voorschriften?'

En een tweede bedenkende vraag is er ook: namelijk het omgaan met alle anders geaarde relatievormen tussen mannen en vrouwen, die Koran en Bijbel op meerdere plaatsen aanhalen, zoals homoseksualiteit. Is het omgaan daarmee ook uiteindelijk wellicht terug te voeren tot de vraag: 'moeten wij niet naar elke mens kijken, ongeacht zijn geaardheid, en hem, denkend aan Gods barmhartigheid, ook steeds met barmhartige liefde tegemoet gaan en nooit oordelen of veroordelen?' We hoeven elkaars verschillende meningen niet te relativiseren en er oordelen over uit te spreken. Wel kunnen we onze mening relationeren met elkaar

en met elk van onze levenssituaties die voor ieder zo verschillend kunnen zijn.

3. *Moslimal's en Maria in de Koran (Marjam-Soera 19: 16-22)*

De tijd was kort geworden en we moesten reeds de soera's over de man-vrouw-relatie veel korter bespreken. Toch vonden we het belangrijk ook de Mirjam-Soera even onder ogen te nemen. Maria, door zowel moslims als christenen erkend als maagd voor, tijdens en na de geboorte van Jezus, kon wel eens een belangrijke mogelijke ontmoetingspersoon zijn tussen moslims en (katholieke) christenen, vonden de jonge moslima's in het gesprek. Marjam zocht en vond haar toevlucht bij de barmhartigheid van God (19) en God erkent het kind als 'een teken van Zijn Genade' (22). Fatima drukt het zo uit: 'Ik heb als vrouw en als moeder zeer veel respect voor Mirjam, als de moeder van de grootste der profeten. Zij is maagd gebleven en is als maagd gestorven. Ik geloof dat zij op de dag van het oordeel samen met die andere Mirjam, de zuster van Mozes die ook maagd was gebleven, de bruid zal zijn van profeet Mohammed op de dag van het oordeel.' 'Ook ik heb grote eerbied voor Marjam,' zei Nebahat. Trouwens, wij geloven dat zij in onze streken in Meryem-Ana, dichtbij Efese, gestorven is. Meer nog: sprekend over haar maagdelijkheid gaat het niet over 'mogen en niet mogen als vrouwen' maar over 'wie ben

ik als vrouw voor God en voor de mensen?' Voor mij is het mijn hele leven lang 'een worsteling geweest om mij zelf te mogen worden zoals ik ben', voegde de jongste Fatima er aan toe. Marjam is voor mij de vrouw die voor God zichzelf kon zijn. 'Voor ons, zusters, is de naam van Maria, steeds de naam geweest die wij aannamen bij onze kloostergeloften,' zei de zuster, en ideaal van 'gelovige vrouw worden naar Gods droom'... En zo konden jonge moslima's en de christelijke kloosterlinge elkaar in Maria op bijzondere en nieuwe wijze ontmoeten...

Van een boek naar een vriend

Omaima Korz-Noor

Als moslim vrouw in een niet-moslim land word ik vaak geconfronteerd met veel vragen over de positie van de vrouw. De zoektocht om antwoorden te vinden op mijn eigen vragen en die van moslims en niet-moslims, heeft me geleerd hoe om te gaan met het lezen van de Koran. Waarom erft de vrouw de helft van de man? Mag de vrouw leren? Of buitenshuis werken? Of zich gaan mengen in politieke discussies? Heeft ze handelsbekwaamheid? Is ze economisch zelfstandig? Is ze gelijkwaardig aan de man? Hoe is het gesteld met haar zelfbeschikking? Wat is de betekenis van sjoera (beraadslaging) in een moslim gezin en in de samenleving? In dit artikel wil ik ingaan op instrumenten die bepalend kunnen zijn voor het uiteindelijke beeld dat we van de Koran hebben. Dit schrijf ik deels uit eigen ervaring in het omgaan met de tekst van de Koran, deels door studie. Daaruit kom ik tot de conclusie dat een positieve instelling even belangrijk en misschien belangrijker is dan veel kennis en/of studie die geblokkeerd is door een negatieve houding als dwang, angst of vooroordelen. Alleen vanuit een vrije en liefdevolle instelling stroomt een boodschap soepel door.

Positieve instelling

Als we de Koran goed willen lezen en begrijpen, kan een aantal instrumenten ons daarbij helpen. Deze bestaan deels uit kennis en deels uit vaardigheden en houdingen. Kennis over de bronnen die de basis vormen voor de islam zoals de Koran (het heilige boek van moslims), en de soenna (de woorden en gedragingen van de profeet en zijn volgelingen). Met vaardigheden bedoel ik vaardigheden als het kunnen vergelijken van teksten met elkaar of vraagstukken die in de Koran zijn genoemd met vraagstukken van nu of het bestuderen van een tekst in het licht van de geest van de totale boodschap van de Koran. Met houding doel ik op de intentie waarmee je een tekst leest. Een persoonlijke instelling waarbij we

objectief of subjectief zoekend zijn naar kennis voor het leven en voedsel voor het hart. In een correcte houding gaan we uit van het vertrouwen in de rechtvaardigheid en de goede bedoelingen van de Schepper met alle mensen. Een dergelijke houding kan ertoe leiden dat we met een ontspannen ruime blik, zonder vooroordelen, angst of arrogantie de tekst lezen. Door een positieve houding kunnen we veel meer tot ons toelaten en opnemen.

Godsbeeld is een voorbeeld

Hoe duidelijker ons Godsbeeld is, hoe soepeler het lezen van de Koran wordt. Een Godsbeeld zoals dat in de Koran is omschreven is meer dan de 99 namen van Allah. De eerste twee zijn: de Barmhartige, de Genadevolle, verder kennen we nog namen als: de

Vrede, de Luisterende, de Rechtvaardige, de Vriendelijke, de Trooster, de Genezer. Dit zijn eigenschappen die ons idealen moeten voorhouden en die we in onszelf kunnen ontwikkelen. We gaan uit van het vertrouwen in wat God in de Koran over zichzelf heeft verteld: dat Hij/Zij genadevol is en rechtvaardig en dat Zijn/Haar genade sneller is dan Zijn straffen. Hij zegt ons in de Koran: "Er is geen dwang in het geloof". Dit geeft ons de richting van hoe God handelt. Hij zal ons nooit willen dwingen en daarom moeten we onszelf of anderen niet dwingen. Dit zouden we ook zelf kunnen toepassen in ons denken en handelen.

In de manier waarop we de Koran lezen en begrijpen moeten we ons steeds afvragen wat de richting is en deze vasthouden in ons achterhoofd. Zeer belangrijk is ook dat universele tijdloze principes boven tijdgebonden regels gaan.

Ik zal proberen te omschrijven door welke bril ik vroeger de Koran las en hoe ik hem nu lees.

Dit proces heeft natuurlijk verschillende fasen gekend. Op de eerste fasen als kind, puber en vrouw zal ik niet gedetailleerd ingaan. Voor één fase maak ik een uitzondering: de overgang van het lezen met vrouwenogen naar het lezen met universele ogen. Dat wil zeggen je vertrekt vanuit de verhoudingen in de natuur en in de samenleving om ons heen en niet alleen vanuit je eigen positie als vrouw

of man, arm of rijk. Dit omdat de lezer volgens de Koran deel van het heelal is en zeker niet het centrum van het bestaan. Het centrum is de schepper met Zijn/Haar meer dan 99 schone namen en eigenschappen. Dat wil zeggen dat de mens moet vertrekken vanuit de Schepper en de universele idealen die gezamenlijk het algemene belang vormen. De lezer is de rentmeester die in dienstbaarheid zorgt voor zichzelf, de medemens en de natuur.

Vroeger en nu

Als kind ben ik opgegroeid met het idee dat de Koran het heilige boek is waar alle woorden voor alle tijden per definitie letterlijk gelden. Hiermee dacht ik dat de Koran een statisch boek was dat nooit veranderd kan zijn. Veel later kwam ik erachter dat het een zeer flexibel en bewegelijk boek is, dat in diverse omstandigheden bruikbaar kan zijn en dat is anders dan een statisch boek. Je zou de Koran bijna een levend wezen kunnen noemen. Als kind van negen of tien jaar stelde ik kritische vragen over de islam en over Allah en het lot van niet-moslims zoals de nonnen en de Chinezen. Niet alleen omdat ik kritisch van natuur was maar omdat ik dit heb aangeleerd uit het verhaal van de profeet Abraham, de Godzoeker en de zoon die protesteerde tegen de afgoden van zijn vader en ze verwoestte en daarom als straf in het vuur werd gegooid. Als kind heeft dit verhaal een enorme in-

vloed op mij gehad. Abraham was revolutionair en sprak volgens zijn geweten de waarheid, al deed dat zijn vader en zijn volk pijn.

Ik kan me nog herinneren dat ik het zo geweldig vond dat ik als kind Abrahams voorbeeld mocht volgen en andere meningen en gedachten mocht hebben dan mijn vader en moeder en andere mensen. Gelukkig hebben ze dit aangemoedigd. Wat was dat verruimend voor mijn horizon en bevestigend voor mijn vrijheid in het uiten van mijn gedachten.

De bronnen

Na een studie in de islam werd mij duidelijk welke bronnen geraadpleegd dienen te worden als we een antwoord op een vraag zoeken. Bijvoorbeeld bij de vraag of abortus toegestaan is, zoekt men eerst in de Koran naar teksten die direct of indirect een antwoord kunnen zijn. Mocht er geen antwoord in de Koran zijn, dan zoekt men in de soenna (de woorden en gedragingen van de profeet). Als ook daar geen antwoord te vinden is, dan wordt gezocht naar de *idjmâ`* (de consensus van de rechtsgeleerden van de vier bekende rechtsscholen). Als ook daar geen antwoord is, dan worden oude zaken vergeleken met de huidige vraag door middel van wat *qiyâs* wordt genoemd (de analogie of het precedentenrecht). Daarnaast kunnen andere aanvullende bronnen worden geraadpleegd zoals billijkheid, algemeen belang, de heilige boeken van de

joden en christenen, het algemeen nut en de wereldse wetgeving.

Verstand, hart en sjoera

Het is niet voor niets dat in de islam wordt aanbevolen om de Koran zo vaak mogelijk te lezen want dan begrijpen we veel over ons bestaan, onze rechten en plichten, ongeacht of we nu rijk of arm zijn. Het is niet voor niets dat de eerste geopenbaarde tekst aan de Mohammed is: "Lees in de naam van jouw Heer". Dat wil zeggen: zoek zoveel mogelijk kennis maar wel vanuit het algemene belang (Jouw Heer) en niet vanuit je eigen belang. Dat is wat ik bedoel met de houding en het vertrekpunt van onze intentie en een open en eerlijke houding. Laat je niet programmeren door anderen en door je negatieve instelling en vooroordelen. Gebruik je eigen verstand. Het woord verstand wordt 49 keer in de Koran genoemd. Het heeft als doel om de mensen aan te moedigen om zelf kennis te zoeken, te begrijpen en te leren logisch te denken om zelf te leren redeneren. Dit wordt zelfs op een sarcastische manier genoemd in de Koran, wanneer Abraham ontkende de afgoden te hebben vernield. Hij zei tegen zijn volk: ik heb het niet gedaan volgens mij heeft de grootste afgod dit gedaan, vraag het hem maar. Toen zeiden ze: je weet dat ze niet kunnen spreken. Toen vroeg hij hen: en hoe kom je er dan bij om dergelijke dingen te aanbidden? Hij wilde ze aan het denken zetten. En zo is de Koran vol

met dergelijke teksten. Ook de profeet heeft de moslim mannen en vrouwen verplicht om kennis te zoeken, toen hij zei: Het zoeken naar kennis is een verplichting voor iedere moslim man en vrouw. Ook zei hij: Zoek kennis van de wieg tot het graf. Is dit niet wat vandaag de dag *lifelong learning* wordt genoemd? Hoe kunnen sommigen dan beweren dat in de islam de vrouw niet mag leren? Ze moet juist leren. Ze is ertoe verplicht. Vandaar dat de islam de leerplicht al sinds meer dan 1400 jaar kent.

Uiteraard komen we niet verder alleen met het verstand maar het hart speelt de belangrijkste rol in het bepalen van onze keuzes. Het hart bepaalt hoe we met een situatie om moeten gaan, hoe we een tekst kunnen begrijpen wanneer er geen betrouwbare antwoorden te vinden zijn. Hoewel de rol van het hart zo groot is, zien we dat de mensen die rol vaak inperken uit angst voor de gevestigde orde of omdat ze eerder de voorkeur geven aan klare antwoorden dan aan hun persoonlijke inspanning. Om te illustreren hoe belangrijk de rol van het hart is wil ik het volgende citaat van profeet Mohammed vermelden. Een man vroeg hem: ik wordt verward bij het zoeken naar antwoorden op mijn vragen, omdat de ene wijze mij dit vertelt en de andere dat, wat moet ik doen? De profeet Mohammed legde hem de bronnen uit en zei vervolgens: 'wanneer betrouwbare bronnen niet meer te vinden zijn om je vragen te beantwoorden, raadpleeg

dan je hart, al raadplegen de mensen je zus of zo'. Dus vertrouw op je hart. Verder zei de profeet ook dat er in het lichaam een stuk vlees dat voor alles bepalend kan zijn, dat is het hart.

Net als het negeren van het hart wordt ook een van de belangrijkste universele principes ingeperkt of genegeerd, namelijk de onderlinge beraadslaging (sjoera). Het is in de Koran bedoeld zowel binnen een staat als binnen het gezin en alle maatschappelijke verbanden tussen staat en gezin. Het is volgens de Koran een van de beste eigenschappen van goede gelovigen. Sjoera kun je alleen gezamenlijk voeren. Zoals het hart uit twee delen bestaat die elkaar aanvullen, zijn wij ook als individu een deel van een geheel. Er is altijd een partner. Dat wil zeggen dat in een gezin echtparen elkaar raadplegen, en ook hun kinderen, Op de werkvloer raadplegen werknemers en werkgevers elkaar. Sjoera is in een gezonde samenleving niet weg te denken.

Voor machthebbers die alle touwtjes graag in handen willen houden is de sjoera een bedreiging. Daarom worden proberen sommige moslim leiders om te ontkennen dat sjoera gelijk is aan democratie en zelfs dat de vrouw stemrecht heeft. Doordat veel machthebbers de sjoera hebben verdoezeld, wordt ook binnen veel gezinnen het voorbeeld van de leider gevolgd en wordt de sjoera weinig of niet toegepast.

Tijdloos en tijdgebonden

Vaak werd ik gevraagd om lezingen te geven over de positie van de vrouw in de islam. Door deze lezingen ben ik erachter gekomen dat ik niet over de rechten van de vrouw kan/ mag spreken, als ik niet vooraf het referentiekader schets waarin de algemeen geldende gedachten in de islam zijn ingebed. Dit blijkt een onmisbare voorwaarde te zijn om verder over een gedetailleerd onderwerp (de positie van de vrouw of van de burger of de armen) te kunnen spreken. Zonder een helder kader blijven mensen langs elkaar praten zonder elkaar te begrijpen, omdat we een detail uit de totale context halen en dit los van het algemene kader behandelen. Het algemene kader bevat de tijdloze principes in de Koran. Principes die boven tijdgebonden teksten staan. Tijdgebonden teksten verwijzen naar maatregelen en regels die voor en tijdens het leven van de profeet Mohammed golden en die afgeleid zijn van gewoontes en gebruiken die toen golden, zoals het omgaan met reizigers of weeskinderen en vrouwen. Het is de beginsituatie of het vertrekpunt en niet de ideale situatie. Sommige daarvan werden direct afgeschaft door de Koran (zoals het geven en nemen van woekergeld of omkoperij) en vele werden geleidelijk afgeschaft (zoals het drinken van alcohol) en bij sommige werd een richting gegeven hoe we ermee moeten omgaan zoals het vrijlaten van slaven en het

huwen met meer vrouwen. Zo wordt bij polygamie een onbeperkt aantal vrouwen teruggebracht naar een beperkt aantal. Dus als we de juiste richting volgen, zal dit moeten uitmonden in de ideale monogame situatie voor man en vrouw.

Universele tijdloze principes

- * Het eren van God
- * Direct na God komt het eren en respecteren, onderhouden van, en geduldig zijn met de eigen ouders.
- * Men is mede verantwoordelijk voor de medemens en de natuur.
- * Goede mensen horen te overleggen met elkaar. Dit heet sjoera (beraadslaging)
- * Het kind heeft rechten o.a. om twee jaar lang gezoogd te worden en onderhouden te worden binnen de mogelijkheden van de vader. Het moet een naam krijgen die een mooie en inspirerende betekenis heeft voor zowel het kind als de samenleving.
- * Een mens moet nederig zijn.
- * Dood jezelf en je kinderen niet.
- * Het beheren van het vermogen van een weeskind dient met uiterste zorgvuldigheid en eerlijkheid te gebeuren en bij volwassenheid worden overgedragen aan die wees
- * Het ware geluk kan pas bereikt worden als iemand geeft wat hem lief is (delen: je eigen vermogen, maar ook tijd, deskundigheid)
- * De universele idealen, die in de namen van de schepper terug te vinden zijn, dienen voor moslims het centrum

van hun leven te zijn en niet het eigen belang.

* Men mag geen woeker geld aannemen of geven. Daarmee vermijdt de samenleving de tweedeling in slaven en meesters, in schuldeisers en schulddragers.

* Men moet de krijgsgevangenen met respect behandelen en hen hun rechten geeft (eten, drinken, medische behandeling volgens geldende verdragen)

* Slaven hebben rechten en hen vrijlaten wordt in de Koran aangemoedigd. Er kunnen bepaalde zonden vergeven worden als men slaven vrijlaat.

Vaak wordt ook een indeling gemaakt waarin de tijdloze teksten gebonden worden aan de teksten die in Mekka werden geopenbaard en de tijdgebonden aan die in Medina werden geopenbaard.

De tijdloze teksten zijn universeel en vormen de toetssteen die ons in alle tijden de richting geeft in onze relatie met God, met medemens en de natuur.

Rechten en/of plichten

Wanneer je op reis gaat naar een vreemd land lees je eerst veel over het klimaat, de bevolking, de wegen, de gewoonten. Als je daar dan aankomt dan neem je een plattegrond mee als wegwijzer want je wilt zeker niet verdwalen. Is het niet logisch dat we dit doen wanneer we grote bevolkingsgroepen en hun heilig boek willen begrijpen? Het belangrijkste deel van het referentiekader bij het lezen van de Koran zijn de tijdloze principes, al

eerder vermeld. Wanneer we over een tijdgebonden regel spreken, is de gelidigheid daarvan van minder belang in vergelijking met de tijdloze principes. Bijvoorbeeld, het recht van een werknemer (in die tijd meestal een slaaf) om goede arbeidsomstandigheden te hebben is belangrijker dan het recht om straffen toe te passen. Het ging om de meester die zijn slaaf heeft aangeklaagd bij Omar Ibn Elkhattab --de tweede opvolger van de profeet - omdat de werknemer wat eten zou hebben gestolen. Toen Omar deze arbeider vroeg of hij inderdaad gestolen had, antwoordde deze bevestigend. Hij zei dat hij moest stelen omdat hij geen eten kreeg van zijn baas en hij moest stelen omdat hij honger had. Omar heeft toen besloten dat de meester degene is die bestraft moest worden, omdat hij in gebreke was gebleven en zo slecht voor zijn werknemer had gezorgd dat deze gedwongen werd om te stelen. Zo heeft Omar de Koran begrepen en de straf voor stelen in dit geval afgeschaft. En zo denk ik dat wij het ook moeten lezen en begrijpen. Hij begreep dat je niet over rechten kan spreken van een meester t.o.v. zijn arbeider als die meester niet eerst de basisbehoeften goed heeft geregeld en de werknemer zijn rechten heeft gegund.

Een ander voorbeeld. Het recht van de vrouw om te erven of om haar eigen vermogen te beheren is belangrijker dan haar plicht om haar man, of vader te gehoorzamen. Vaak werden vrou-

wen gedwongen om hun deel van een erfenis aan hun broers af te staan. Dit vermeldt dr. Ahmad Khamlishi in een van zijn boeken over de rechten van de vrouw in Marokko. Daarom heeft de Marokkaanse overheid een wet in 1957 vastgesteld waardoor het niet meer werd toegestaan dat vrouwen hun erfdeel afstaan aan mannen. Dit geeft duidelijk aan hoe zelfstandig de economische positie van de moslim vrouw is en dat ze ook handelsbekwaam is volgens de islam zelf, maar zonder bescherming van die rechten kan de vrouw of een zwakke groep geen gebruik maken van hun rechten. De civiele wetgeving moet dit waarborgen.

Als we deze denkwijze toepassen bij het lezen van de Koran en van de soenna dan kunnen we zelfs met ons gezond verstand aanvoelen wanneer een hadieth (een overlevering van de profeet Mohammed) niet juist is en dat de profeet deze niet gezegd kan hebben. Hier wil ik graag een voorbeeld vermelden dat door de beroemde sheikh Mohammed El Ghazali uit Egypte, enkele jaren geleden overleden, wordt genoemd in een van zijn laatste boeken over de soenna. Hierin pleit hij voor het zuiveren van de soenna (overleveringen) van Mohammed, die soms wat onlogische of onjuiste verhalen bevat. Omdat men in tijden van neergang van de islam na de dood van Mohammed het niet erg vond om bepaalde verhalen te verzinnen onder het mom van bescherming

van de vrouw of het gezin, werd beweerd dat de profeet dit of dat gezegd heeft. Zo beweerde men dat Mohammed de gehoorzaamheid van de vrouw aan haar man belangrijker vond dan het eren van de eigen ouders en het bewijs was het volgende verhaal.

Er werd beweerd dat een vrouw naar de profeet Mohammed kwam om te vragen of zij haar ernstig zieke vader mocht bezoeken tijdens de afwezigheid van haar man, die op reis was vertrokken nadat hij haar gevraagd had onder geen enkele omstandigheid het huis te verlaten. Haar vader dreigde te sterven. Wat moest ze nu doen? In het verhaal werd beweerd dat de profeet gezegd had dat ze haar man moest gehoorzamen en geen bezoek brengen aan haar vader. Toen de profeet hoorde dat haar vader stierf zonder dat ze bij hem op bezoek kon gaan, zou de profeet volgens het verzonden verhaal hebben gezegd: Alle zonden van haar vader zullen worden vergeven, omdat zij haar man heeft gehoorzaamd. Een dergelijk verhaal is tegen het gezonde verstand en ook tegen de tijdloze principes van 'eer je ouders' en 'overleg met elkaar – sjoe-ra-', zo merkt sheikh Ghazali op. Bovendien hoe is het mogelijk dat een vrouw volgens de islam handelsbekwaam is en mag doen en laten wat ze wil met haar vermogen maar niet zelf mag beslissen of ze haar vader op zijn sterfbed een bezoek mag brengen.

Het is daarom te begrijpen dat deze sheikh hard werd aangevallen en erg

veel last kreeg van extreme geleerden die hem wilden aanpakken maar dat toch niet konden wegens zijn grote kennis en logische redenering. We hebben meer van dergelijke geleerden als Ghazali nodig in de wereld van de islam.

Gezicht bedekken?

De laatste tijd wordt veel gezegd over het bedekken van het gezicht door sommige moslim vrouwen. Dit is volgens sheikh Ghazali een zaak die niets met de islam te maken heeft omdat dit helemaal niet uit de Koran af te leiden valt. Sommige geleerden bevestigen dat het niet verplicht is maar dat het een teken van vroomheid is. Dit is gelukkig een beperkt aantal geleerden uit een bepaalde oliestaat. Dit kan volgens mij absoluut niet, zegt sheikh Gazali, omdat we op verschillende plaatsen in de Koran kunnen lezen over het bevel aan mannen: "mannen behoren hun ogen neer te slaan". Waarom zouden mannen – volgens de Koran- hun ogen moeten neerslaan als de vrouwen al hun gezichten hebben bedekt? Het zou in dit geval niet logisch zijn om de mannen te vragen hun ogen neer te slaan. De mannen werd dit gevraagd omdat de gezichten van de vrouwen niet bedekt waren. Bovendien is het verboden om tijdens de bedevaart het gezicht te bedekken. Dus als het gezicht juist tijdens de belangrijkste ceremonie van het leven niet bedekt mag worden, dan is het lo-

gisch en spreekt het voor zich dat dit niet hoeft in het dagelijkse leven.

Sommige extremisten beweren dat de stem van de vrouw te verleidelijk kan zijn en dat ze daarom niet met mannen mag spreken. Dit druist ook in tegen de tekst van de Koran omdat in de Koran vrouwen worden gevraagd 'niet gedeisd te spreken met mannen.' Dus er wordt wel degelijk met elkaar gesproken maar de Koran spoort de mensen om het gesprek fatsoenlijk te houden en verbied nooit de communicatie. En zo blijkt hoe belangrijk het is om de Koran te lezen om er zo achter te komen wat onze rechten zijn als vrouwen, als werknemers, als hulpbehoevendens etc. Er zijn veel rechten die in de praktijk niet worden verleend en alleen door kennis te vergaren, kunnen al die groepen hun rechten behalen. Daarom moet men kennis zoeken zoals Mohammed dat formuleert" van de wieg tot het graf."

Het herkennen van de richting

Dit belangrijke middel heb ik ervaren tijdens het lezen van de Koran vooral waar het gaat over de positie van de vrouw en van alle kansarmen. De mogelijkheid voor polygamie was voor mij richtinggevend. Het is een beperkende maatregel waardoor mannen van een onbeperkt aantal vrouwen naar slechts vier moeten gaan. Het gaat in de onderliggende betekenis om de richtingaanduiding van veel naar minder. Waar moet een dergelijk richting verder heen wijzen in de ideale si-

tuatie? Naar de situatie van één man en één vrouw. In tijden van oorlog of hongersnood hadden echtparen gezamenlijk andere overwegingen om voor een aantal weduwen te willen zorgen binnen het gezin. Dezen werden behandeld als gelijkwaardige echtgenotes. Dit is echter een versoepeling waarvan geen misbruik gemaakt mag worden. In geval van misbruik dient polygamie hard aangepakt te worden. Ook werden voor slaven geleidelijke maatregelen genomen. Slavernij werd niet abrupt verboden maar alle moslims werd aanbevolen de slaven vrij te laten. Door het vrijlaten van slaven zouden vele zonden worden vergeven. Dit geeft weer de richting aan: van slavernij naar afschaffing.

De historische plaats van een tijdgebonden of tijdloos principe en van de richting hebben mij veel geholpen om de boodschap van de Koran als een universele boodschap te mogen ervaren. Het niet weghalen van een deel uit het geheel of uit de totale context leidt tot een flexibilisering in het omgaan met regels uit de Koran waardoor de Koran voor mij lijkt op een levend wezen dat bijna kan ademen. Iemand die je op de meest vriendelijke manier de weg wijst. Ik durf haast te zeggen dat ik op deze manier de Koran ervaar als een levende levensvriend. De kern daarbij is de eigenschap van genade en van barmhartigheid: de eerste twee namen die Allah aan zichzelf heeft toegekend. Trouwens de twee namen van de Barmhartige en de Genadevolle

luiden in het Arabisch ar-Rahmân en ar-Rahîm. Opvallend maar ook mooi is, dat deze eerste namen die een kind leert over God, afgeleid zijn van de stam die 'baarmoeder' betekent en van het werkwoord dat staat voor 'genade hebben met'. Het zijn vrouwelijke eigenschappen. Is dat niet mooi? Allah zegt in een hadith: ik heb van het woord 'baarmoeder' een naam aan mezelf gegeven. Wie de banden met familieleden warm houdt, met hen houd ik een warme band. Wie ze afsnijdt, met hem/haar snijd ik mijn banden af. Zo belangrijk is het zorgen voor je familieleden.

MOSLIMS HIER EN ELDERS

In het Reine komen met God.

De bijeenkomst begint met gospelmuziek "That old time religion". Gezamenlijk wordt Psalm (Zaboer) 19 gelezen: "De hemel verkondigt de majesteit Gods, het zwerk meldt het werk Zijner handen [...] De wet van de Heer is volmaakt en behoedt de ziel voor verdwalen [...]", daarna het Onze Vader (Rabb). Het thema van vandaag is verzoening.

Wij zijn bijeen op de Parkstraat in Den Haag. De 20 minuten durende stilte meditatie houdt in een vrije associatie van gedachten rond te teksten in:

Matheus 6:12 "Vergeef ons onze schulden gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren" Lucas 24:47 "en dat in zijn naam moest gepredikt worden tot vergeving der zonden aan alle volkeren, te beginnen bij Jeruzalem";

Soera 5:9 "God (Allah) heeft degenen, die geloven en heilzame werken verrichten; beloofd, dat zij vergiffenis en een ontzaglijke beloning zullen verkrijgen"; en Soera 39:53 "Zeg: "O mij dienaren die tegen u zelf buitensporig zijn geweest, wanhoopt niet aan God's Barmhartigheid, voorzeker God vergeeft alle zonden, waarlijk, Hij is de Vergevingsgezinde, de Genade volle." Laat de vragen zoveel mogelijk los. Het is ons toegefallen dat deze dag samenvalt met het slot van de reeks Joodse feestdagen, waartoe ook de

dag Jom Kippoer (Verzoendag) behoort. Herinneringen van deze festiviteiten drongen zich op. Vergeven en vergeven worden, daar gaat het om. Maar hoe gaat dat in zijn werk?

Eerst moeten wij weer met onszelf in het reine komen. Barmhartigheid komt van *rechem* (*rachma*) dat baarmoeder betekent, dan is het cirkeltje rond. Spiritualiteit is de wetenschap van het hart, heilzame werken moeten gericht zijn op het hart van jezelf en van de ander. Schuld en eigen feilbaarheid bekennen en erkennen is een voorwaarde, zonder God's barmhartigheid ben je niet in staat te vergeven op eigen kracht. Op God vertrouwen, niet verdwalen en gescheiden raken van jouw Grootste Vriend. Het is moeilijk om barmhartig en vergevingsgezind te zijn, vooral als het onrecht voortduurt. Hoe weet je dat God jou vergeeft? Fouten zijn geen fouten als zij als lessen worden geleerd. Vergeving is iets dat je voortdurend bezig moet houden, want er blijft altijd wel iets borrelen van binnen. Ons dagelijks brood in overdrachtelijke zin. Verzoening werkt vernieuwend, het tegenovergestelde van vernielend.

Wanneer mag er vergolden worden en wanneer de andere wang toegekeerd? Is er hier een relevant onderscheid tussen groep en individu? Er blijft een spanning tussen vergeving en sociale gerechtigheid. Is de grondhouding ten aanzien van vergeven anders in het

Oude dan in het Nieuwe Testament? Prachtige dingen die gezegd worden, de theoreticus kan daar aan toevoegen dat je voor verzoening twee partijen nodig hebt maar voor vergeving is één genoeg. De *tasawwoef* (soe-fisme) leert ons dat je moet proberen meer te geven dan waartoe je verplicht bent en minder te nemen dan waar je recht op hebt. De beelden roepen woorden op van een witte bloem van vergeving en de rode roos van het (Christus') offer en de witte hemel, die staat voor Die op ons wacht en er altijd voor ons is. – Jan Landheer

'EL KALIMA' 25 JAAR

Op 25 oktober vierde het bekende rooms-katholiek centrum voor de relaties met moslims in Brussel, El Kalima, zijn 25-jarig bestaan. Het centrum werd 25 jaar geleden opgericht in de tijd toen tijdschriften als *BEGRIP* ontstonden in navolging van het Franse *Se comprendre*. Ook begon in die tijd de organisatie van islambetrokken christenen zoals de 'Journées Romaines', en de 'Journées d'Arras'. Islamkenners uit verschillende kerkgemeenschappen hebben sindsdien in die uitwisselingen elkaar verrijkt en bemoeidigd. Commissies zoals o.m. in België de Interdiocesane Commissie voor de Betrekkingen met de Islam en in Nederland Relatie Opbouw Moslims Christenen bouwden contacten en overleg op. Sindsdien heeft El Kalima zijn taak van vorming, informatie en ontmoeting degelijk vervuld. Een rijk

informatiecentrum en tweetalige bibliotheek betreffende islam en christendom is sindsdien aldaar uitgebouwd. De doelstellingen zijn steeds dezelfde gebleven maar de actiemodellen zijn met de tijd mee ontwikkeld. Niet alleen geeft het centrum tegenwoordig vorming en informatie over de islam die noodzakelijk is en blijft maar geeft het ook veel aandacht aan het stimuleren van de persoonlijke ontmoetingen tussen christenen en moslims en het samenleven van de verschillende geloofs- en levensovertuigingen in een niet alleen multiculturele maar ook multireligieuze samenleving als Brussel en de Belgische maatschappij. Op die vlakken is in Brussel en België een hele ontwikkeling gebeurd waaraan het centrum heeft deelgenomen. Zo is er nu een erkende Executief van de moslims in België, zijn er islamitische koepelorganisaties, zijn er verenigingen voor de imams: kortom de islam is meer geïnstitutionaliseerd, moslims zijn meer erkend in hun rechten, hebben meer middelen om zichzelf te ontwikkelen en zoeken nu zelf naar ontmoetingen met christenen en christelijke organisaties. In Brussel zelf staat het centrum mee in voor de relaties niet alleen met de moslims, maar ook met joden, Bahai, Sikhs, Boeddhisten, Quakers, humanisten. Kortom: het centrum heeft een geschiedenis, een waarde en een eigen plaats in het interreligieus gebeuren in Brussel en het land. Redenen te over dus om te vieren. In de namiddag van de feest-

dag spraken Lode Vermeir, voorzitter van de VZW El Kalima, en adjunct- vicaris-generaal van de rooms- katholieke Kerk in Brussel, evenals de hulpbisschop voor Brussel, Jozef De Kesel. Ook Mohamed Boulif, de nieuwe voorzitter van de Executieve van de Moslims in België voerde het woord evenals Ben Jelloul Kissie, voorzitter van de Unie van moskeeën in Brussel en tevens secretaris van de Islamitische Federatie van België. Als schepen van eredienst van de Stad Brussel sprak ook Mevrouw Chantal Noël de vele aanwezigen toe. Deze aanwezigen waren uit de vele oudle- den van het Centrum, maar evenzeer vrijwilligsters en vrijwilligers, vrien- den, medewerkers en partners uit gelijkaardige organisaties die de rela- tieopbouw tussen moslims en christe- nen bevorderen. Prof. Yacob Mahi en Prof. Emilio Platti deelden in een con- ferentie hun mening over de stand van zaken in de islamitisch-christelijke di- alog in België. In de avond was er een gemeenschappelijke gebedswake van moslims en christenen en de avond werd besloten met een concert van religieuze muziek in de kapel van de zusters dominicanessen in de War- moesstraat in Brussel, georganiseerd met hulp van het Arabisch Cultureel Centrum van Brussel. Drie muzikan- ten uit Irak en Syrië brachten klassieke Arabische muziek uit de muzikale schatkamer van het Tweestromenland. Het volgende nummer van het tijds- crijft van El Kalima zal aan deze

bemoedigende ontmoetingsdag en feestdag worden gewijd.

Inlichtingen bij: Centrum El Kalima, Zuidstraat 69, 1000 Brussel. Telefoon 02/511.82.17. www.elkalima.be en elkalima@busmail.net - S.Lambreghs.

ERKENNING FEESTDAGEN

Dit jaar 2003 heeft is voor de tweede keer in het onderwijs bij het Ramadan- feest, evenals bij het Offerfeest, een vrije dag voorzien. Een rondzendbrief aan alle schooldirecties van de Vlaam- se minister van onderwijs, Marleen Vanderpoorten, heeft in september 2002 namelijk bepaald dat islamiti- sche en joodse leerlingen op hun reli- gieuze feestdagen voortaan een offici- ele dag vrij op school krijgen. Daar- mee verandert er niet veel tegenover vroeger, want tot hier toe bleven zij op de dagen van hun religieuze feesten ook thuis. Alleen moesten ze dan een doktersbriefje binnenbrengen om gel- dig afwezig te zijn. Daar haast elke school te maken heeft met leerlingen van een andere godsdienst dan de ka- tholieke, en deze leerlingen vrijaf kre- gen op hun religieuze feestdagen we- gens de grondwettelijke vrijheid van godsdienst, wordt hiermee een situatie 'genormaliseerd'. Voor joodse scholen zijn die feestdagen echter niet cumula- tief met de andere feestdagen: elke leerling moet in elke school evenveel dagen naar school gaan. Voor de isla- mitische kinderen in het gemeen- schaps- of gemeentelijk openbaar on- derwijs zijn dat wel extra feestdagen.

Dat moet echter niet overroepen worden. Alleen praktiserende moslim ouders maken er gebruik van. Een beetje zoals katholieke kinderen vrijaf krijgen bij het communie- of vormsfeest. De rondzendbrief bepaalt welke afwezigheid van leerlingen in het basis onderwijs gewettigd is. Zo krijgen de orthodoxe kinderen ook de dagen vrijaf in de jaren dat hun Paasfeest, Hemelvaart en Pinksteren niet samenvalen met de katholieke, protestantse en anglicaanse feest-dagen. Ook in het katholiek onderwijs wordt trouwens ook al jaren soepel omgegaan met de geloofswensen van moslims op hun religieuze feestdagen. De ministeriële brief heeft daarmee vooral tot resultaat dat deze vroegere afwezigheid in alle schoolnetten verdwijnen uit de spijbelstatistieken. S. Lambregs.

ID-AL-FITR op dezelfde datum

De Executieve van de moslims in België heeft sedert 2002 het feest van Id-al-Fitr, de Ramadan feestdag voor alle moslims in België vastgesteld op dezelfde dag. Dat is dit jaar op 25 november 2003. Ook het begin van de Ramadan werd voortaan gezamenlijk vastgelegd.

Voordien hadden moslims van Marokkaanse of Turkse afkomst dikwijls verschillende dagen dat zij de Ramadan begonnen en zij het Ramadanfeest vierden. Het einde is de avond na de wassende maan voor allen, maar de Marokkanen hielden er aan dat het zien met het blote oog van de maan-

sikkel van het eerste kwartier bepalend was, terwijl de Turken zich hielden aan de vooropgestelde astrologische feiten. Vandaar het mogelijk onderscheid. Dit maakt ook dat alle moslimkinderen in de scholen op dezelfde dag vrijaf kunnen krijgen, zoals in ons artikel over schoolfeestdagen beschreven. De 27ste nacht van de Ramadan, de Laylat-al-Qadr, dat is de nacht dat de Koran door de engel Gabriël aan de profeet Mohammed werd gegeven (soera 97), valt dit jaar voor allen samen op 21 november 2003. Volgens een bepaalde uitleg van K. 44: 2 wordt in de 27ste nacht van de Ramadan door God het verloop van het volgende jaar vastgelegd. Ook het Offerfeest, op de tiende dag van de twaalfde maand van de moslimjaartelling, is voortaan vastgelegd op een vaste dag, namelijk 1 februari 2004. – S. L.

Boodschap einde Ramadan

In vele Belgische parochies die leven temidden van moslims trekken katholieke christenen bij het einde van de Ramadan op pad om namens de parochie en namens de Belgische bisschoppen in de moskeeën een gezegend Ramadanfeest te gaan wensen. Er bestaan ook Ramadan gelukwenskaarten die christenen als een persoonlijke wenskaart aan de moslim burens en moslim vrienden kunnen schrijven. De kaarten zijn zoals elk jaar uitgegeven door Kerkwerk Multicultureel Samenleven en het Centrum El Kalima en bevatten een wens in Neder-

lands, Frans, Duits, Engels, Arabisch en Turks. De brief bij het einde van de Ramadan is dit jaar voor de eerste keer geschreven namens de Belgische Bisschoppen conferentie door de nieuwe bisschoppelijke referendaris voor de interreligieuze dialoog, namelijk de pasgewijde bisschop van Doornik, Monseigneur Guy Harpigny. Ziehier de tekst

'Aan de gelovige moslim gemeenschap, Aan iedere gelovige moslim, man of vrouw, jong of oud.

Onze Heer, wij hebben iemand die opriep tot het geloof gehoord: 'Geloof in jullie Heer! Dus geloven wij. (Soera 3: 193).

Iedereen die de naam van de Heer aanroept, zal gered worden. Maar hoe kunnen zij in iemand geloven zonder van hem te hebben gehoord? Hoe kunnen ze over iemand horen, als niemand Hem verkondigt?' (Brief aan de Romeinen 10: 13-14)

In naam van de Katholieke Kerk in België wensen wij u vreugde en vertroosting op het feest van *Id-al-Fitr* bij het einde van de Heilige Ramadantijd waarin gij op een uitzonderlijke wijze uw geloof hebt beleden door vasten, gebed en broederlijk delen. Moge God de Barmhartige u met zijn gaven overladen.

Samen met U verheugen wij ons over Gods eerste en grootste gave: dat Hij zich heeft laten kennen door zijn Woord dat is neergelegd in onze Geschriften.

Gedurende het jaar 2003-2004 wil de katholieke Kerk van België op een bijzondere wijze aandacht schenken aan het verkondigen en het beluisteren van Gods Woord. Wij benaderen zijn boodschap met respect en in geest van gehoorzaamheid opdat ze ons persoonlijk leven het leven in gemeenschap mag stuwen naar zijn uiteindelijk doel: de hele mensengemeenschap samenbrengen in gerechtigheid en vrede.

'Het is nog veel belangrijker, zeggen de bisschoppen, dat mensen van verschillende overtuigingen elkaar beter leren kennen en waarderen' en: 'Wij doen dat niet met de rechtstreekse bedoeling de ander te bekeren, wij doen het veeleer vanuit de vreugde en het geluk die door het geloof ons deel zijn geworden.'

Wij verheugen ons dus over de vele initiatieven van ontmoeting tussen moslims en christenen, zowel op het vlak van het leven in de wijk als op het vlak van officieel uitgewerkte ontmoetingen. In steeds meer steden zijn interreligieuze platforms opgericht. Er worden ontmoetingen georganiseerd tussen imams en voorzitters van moskeeën enerzijds en priesters en pastorale werkers van de Katholieke Kerk anderzijds. Tegen de negatieve en tendentieuze informatie in die in een bepaalde pers wordt uitgebracht, zijn het even zoveel tekens die de hoop doen groeien op een echt samenleven waaruit respect spreekt voor de

verscheidenheid en tegelijk gedrevenheid voor een gemeenschappelijk doel. Moge de Almachtige en Barmhartige het hart verlichten van ieder van ons.

De vrede zij met ieder van ons.

In naam van de katholieke gemeenschappen, getekend

+ Guy Harpigny, bisschop van Doornik, in de schoot van de Belgische bisschoppen-conferentie
bisschop referendaris voor de interreligieuze dialoog.

Evangelie en Moslims: 25 jaar

Op 22 november vierde Stichting Evangelie en Moslims haar 25jarig bestaan met een druk bezochte jubileum conferentie in Amersfoort. De ondertitel van 25 jaar geleden 'stichting voor de verkondiging van het evangelie onder Mohammedanen' is al lang veranderd in 'stichting voor getuigenis en dienst onder moslims'. Opwekkende lof- en dankliederen klonken er volop evenals de enthousiaste en ontroerende getuigenis van een Turkse moslima. De belangrijkste gastspreker was **Ida Glaser**, uit Edinburgh.

Ze legde uit hoe onze wederzijdse beelden over elkaar uit het verleden ontstaan zijn. Ook toonde ze overtuigend aan hoe verschillend joodse, christelijke en islamitische wetgeving is. Het navolgen van Mohammed gebeurt anders dan de navolging van Christus.

Ofschoon Evangelie en Moslims in de loop der jaren meer respect getuigt

voor islam en moslims in publicaties en het benaderen van moslims, benadrukt men vaak en uitdrukkelijk de verschillen tussen christendom en islam. Dit hangt ook samen met de achterban. De stichting bestaat uit participanten van de volgende kerken: Gereformeerde Zendingbond, Hervormde Bond voor Inwendige Zending op G.G., Morgenlandzending, Christelijke Gereformeerde kerken, Nederlands Gereformeerde Kerken en Gereformeerde Kerken in Nederland (Vrijemaakt) vanaf 1-1-2003. Vanuit dit christelijk perspectief is een CD-Rom beschikbaar, *Gezien of bekeken*, die zeker ook de moeite waard is voor andere christenen. Naast de NBG bijbelvertaling en de koranuitgave van Kramers, staan er 37 boeken over de islam op en een powerpoint presentatie over de Stichting en over de islam in Nederland.

Zie: www.evangelie-moslims.nl en ecmcs.org.uk (The Edinburgh Centre for Muslim-Christians Studies) - P.R.

VREDESWEEK ARNHEM

Onder de aanwezigen in de moskee aan de Maaslaan in Arnhem waren hindoes, boeddhisten, christenen, moslims, baha'is, humanisten en vertegenwoordigers van verschillende organisaties. Als thema had de voorbereidingsgroep gekozen: "Wat is nodig voor versterking van onze samenleving? Hoe kunnen we elkaar beter leren begrijpen?"

Na ontvangst met thee, koffie en een welkomstwoord van de moskee, volgde een programmatoelichting namens de initiatiefgroep door ds. Cees Bouma, voorzitter van de Werkgroep "Ontmoeting Moslims – Christenen" van de Raad van Kerken, Arnhem.

Twee korte toespraken zetten ons goed op het spoor van het thema. Mw. Aynur Bayram sprak als lid van het bestuur van de Turkse Vrouwenvereniging. Dhr. George van Rooij sprak als voorzitter van de Raad van Kerken Arnhem. In de gespreksgroepen die we vormden besprak men datgene wat de inleiders hadden aangereikt aan de hand van de vragen: 1 – om welke zaken gaat het bij versterking van de samenleving?; 2 – welke concrete ideeën hebben we om tot versterking te komen?; 3 – wat kunnen we doen om onderling begrip te verbeteren? Na een korte terugrapportage van het belangrijkste punt dat elk van de gespreksgroepen had besproken, was er een pauze en gelegenheid de tentoonstelling te bezien van tekeningen die schoolkinderen over het thema hadden gemaakt. Wat daarna volgde was voor velen het hoogtepunt van de middag. Mw. Fatima Umut, vice-voorzitter van het bestuur van de Turkse Vrouwenvereniging had een prachtig toneelstuk geschreven, getiteld "Adam en Ava". Een Turkse Nederlander, Ibrahim Efataskin, en een Boliviaanse Nederlandse, Carmen Aparicio, brachten het schitterend ten tonele. Adam en Eva stelden, van hun plaats uit gezien,

vast, dat hun kinderen niet op vreedzame wijze met elkaar omgaan en samenleven. Ze signaleerden een uitzondering, gelukkig. Ter afsluiting spraken vertegenwoordigers namens elk van de deelnemende groepen, wensen en of zegen(-spreuken/beden) uit. Ook voor informele ontmoeting, tijdens en na het programma, was voldoende gelegenheid. De vrouwen van de moskee hadden voor veel heerlijkheden gezorgd. Al met al, een zeer geslaagde middag met in totaal meer dan 100 deelnemers.

Kriebels in mijn hart: Nieuwe Moskee in Tilburg

Op zondag 5 oktober 2003 werd aan de Ringbaan West (kruising Wandelbosbaan) in Tilburg de nieuwe Süleymaniye Moskee officieel geopend. "Kriebels in mijn hart", omschreef de Tilburgse moslim Halit Deli zijn gevoel. Nadat de moskee jarenlang in een vervallen en verlaten textielvariek was gehouden, kon nu eindelijk het nieuwe gebouw betrokken worden. Van bovenaf ziet men het symbool van het Ottomaans-Turkse rijk, de halve maan met de vijfpuntige ster, tevens internationaal als symbool van de islam gezien. Architect Ir. Bert Toorman uit Schiedam heeft in samenwerking met een Turkse collega (Hilmi Sahin) het ontwerp ontwikkeld als een modern gebouw met een onmiskenbaar islamitische uitstraling. Er staan twee typisch Turkse 'potlood'-minaretten aan weerszijden van de ster

en zij geven samen de Mekkarichting aan. Hiermee heeft Nederland er weer een moskee van Europese allure bij. K. Steenbrink

Het ongeziene

‘Omgaan met het ongeziene in de islamitische traditie en praktijk’ was de titel van de jaarlijkse studiedag van MOI (Nederlandse vereniging voor de studie van het Midden-Oosten en de islam). Een aantal verschijnselen

(voortekenen in Iran, divinatie praktijken om Senegal en Gambia, trancedans in Egypte, volksgeloof en religieuze geneeswijzen in Nederland) werden beschreven als actuele en goed bezochte praktijken, waar het onderscheid tussen volksgeloof en officiële islam niet altijd relevant is voor de beoefenaars van deze ‘bijgelovige’ riten. Een andere dimensie van het ongeziene in de islam werd aangereikt door **Sajida Abdus Sattar**, die een gedegen inleiding hield over het soefisme: oorsprong, geschiedenis, soefimeesters en –scholen. Als lid van de Nimatullahi soefi orde kon ze uit eigen ervaring spreken over organisatie en inhoud van de bijeenkomsten.

I.U.R

Op 22 oktober opende de Islamitische Universiteit Rotterdam het

academische jaar op haar nieuwe locatie, Bergsingel 135. Veel donkere pakken met stropdassen, veel hoofdhoekjes achter in de zaal en meer buitenstaanders dan ooit. Toch blijkt de integratie voort te schrijden. De rector Akgündüz sprak zelf enkele alinea’s in het Nederlands. Nederlandse en Turkse parlementsleden, de Rotterdamse wethouder van der Tak, professoren van andere universiteiten: ieder deed een duit in het zakje door een toespraak of een stille aanwezigheid. Zelfs de hulpbisschop van Roermond, Mgr. De Jong, was aanwezig achter in de zaal zonder dat dit werd opgemerkt. Men zou zeer vereerd zijn geweest als deze officieuze vertegenwoordiger van de Pauselijke Raad voor de Dialoog zich wat minder bescheiden had opgesteld. De woorden ‘dialoog’ en ‘integratie’ vielen herhaaldelijk evenals verantwoord burgerschap.

Het

symbool voor de islamitische universiteit is een tulip, vroeger geïmporteerd uit Turkije en nu het teken voor de band tussen Oost en West, teken van vreugde en bloei, zoals professor Yalcintas, vice-voorzitter van de OVSE, met stentorstem betoogde.

Enkele mensen, die zich bijzonder verdienstelijk hadden gemaakt om de 7000 m² rijke ruimte te verwerven met steun van de Triodosbank, kregen een certificaat in het Engels voor hun 'morele en financiële ondersteuning'.

Een vierde jaars studente Ayşe Baş, met hoofddoek, mocht een tipje van de sluier lichten van haar studie programma.

In een prachtige gekleurde brochure wordt een en ander toegelicht in een soms wat wollig taalgebruik. "In tegenstelling tot bestaande universiteiten, is de Islamitische Universiteit Rotterdam primair opgericht met het specifieke doel de vergroting van en de verdieping in kennis over de Islam binnen de Islamitische groepen in Europa en in het bijzonder in Nederland en het leren omgaan met de islamitische religie en beschaving onder Nederlandse en niet-Nederlandse ingezetenen". Naast de Theologische Faculteit der Islamitische Wetenschappen, waar o.a. imams worden getraind, zijn er nog de Faculteit der Talen en Beschavingen, de Faculteit voor Islamitische Kunst, het Instituut voor Islamologie en het Onderzoeksinstituut.

Ahmadiyya voor tolerantie en integratie

Tot nu toe was het vooral de onvermoeibare Haci Karacaer van Milli Görüs (Noord Nederland), die voorop-

liep om via reacties en oproepen de islam in een progressief daglicht te stellen. Sinds kort krijgt hij hierbij steun van de Ahmadiyya beweging in Nederland. Deze publiceerde onlangs *Islam over acceptatie, participatie en integratie*, het verslag van een seminar in oktober 2002, met o.a. bijdragen van P. Scheffer en Abu Zayd. Op vrijdag 28 november werd een thema-avond over 'Islam en Tolerantie' georganiseerd in Amsterdam met prof. Dr S. van Koningsveld. In diezelfde maand november was er een ramadan boodschap, die praktische concrete stappen geeft voor integratie. De boodschap bevat aanbevelingen voor moslims, de Nederlandse samenleving, de politiek, de media en het onderwijs. We citeren uit de begeleidende brief: "De Ramadan is een goed moment geweest voor moslims om stil te staan bij hun daden en gedrag. Zelfreflectie en evaluatie van de situatie in Nederland hebben ertoe geleid dat wij vanuit onze verantwoordelijkheid deze boodschap willen uitdragen...

Wij willen met name moslims met de "Koran in de hand" en via lezingen en discussies overtuigen dat ze de verantwoordelijkheid hebben om ofwel zich volgens de normen te gedragen ofwel zich te distantiëren van hun "moslim zijn". Im-

mers onverantwoord gedrag past niet binnen de islamitische principes. Dit is

een lang proces maar we hebben dat nu ingezet in de maand Ramadan in de moskee en zullen dat uitbreiden naar de straten na het suikerfeest. Wij rekenen op steun en hulp van een ieder in Nederland.” Hikmat Mahawat Khan, Voorzitter Ahmadiyya Anjuman Is-ha’at Islam Lahore) Nederland.

Shirin Ebadi prijs voor mensenrechten

Niet paus Johannes Paulus II noch Vaclav Havel maar een Iraanse advocaat kreeg de Nobel-prijs voor de vrede vanwege haar onop-houdelijke strijd voor mensenrechten en democratie in Iran. Zij is de eerste moslim advocate, rechter, docente, schrijver en activiste die deze onderscheiding verdient. Ze staat bekend om haar vreedzame aanpak van problemen via dialoog. Ze wil een hervorming van de islam met vrijheid van godsdienst en van meningsuiting. Ze komt op voor de rechten van vrouwen en kinderen. bron: www.nobel.se

Edward Said

Weinig geleerden hebben zoveel bewonderaars en tegenstanders gehad, zowel tijdens zijn leven als na zijn dood, als deze van afkomst christelijk Palestijnse professor. In *Trouw* van 12.10.2003 krijgt hij als ondertitel bij het artikel van de arabist Hans Janssen ‘de luchtfietser van het Midden-

Oosten’. Ibn Warraq in dezelfde uitgave beschrijft zijn blunders, pretenties en zelfbeklag. De twee auteurs laten geen spaan van hem over. Door de publicatie van zijn boek *Oriëntalisme* in 1978 wordt Said op slag beroemd en berucht. Alle kwalen van de islam en de Arabieren schrijft hij toe aan de oriëntalist, die volgens hem het kolonialisme begeleidden en versterkten. Dit zou de tegenstelling Oost West in de hand hebben gewerkt, waardoor hij de ideoloog van de moslimwoede is geworden. Geen wonder dat oriëntalisten hem nu de pan in hakken.

Het blijft echter een feit dat de vroegere en oudere islamdeskundigen en orientalisten, zowel uit universitaire als christelijke hoek, de islam c.q. de moslims niet altijd onbevooroordeeld tegemoet traden in hun houding en publicaties. – P. R.

Daniel Pipes

Daniel Pipes, historicus, is directeur van the Middle East Forum in Philadelphia. Hij was één van de weinigen in de Verenigde Staten die het islamitische terroristische geweld had zien aankomen en ervoor gewaarschuwd had vóór 2001. Als adviseur van president Bush is hij omstreten en wordt door een aantal moslims beschouwd als islamvijandig. Onlangs verscheen zijn boek *Militant Islam Reaches America*. Op zijn website <http://www.danielpipes.org/subscribe.php> kan men zich opgeven voor een mailing waarin vaak discussies wor-

den opgenomen met vriend en vijand. Zo worden onderwerpen besproken als 'islam en democratie', en hervormingen binnen de islam. Het is de vraag of de politicus in hem niet meer op de voorgrond treedt dan de historicus of islamdeskundige.

Internationale competitie

Yassin Alliche uit Nederland is één van de 70 mededingers naar de prijs voor de beste koranrecitatie. Veel landen kennen een nationale wedstrijd. Hier gaat het om een internationale competitie in Egypte tussen de beste koranzangers uit de hele wereld. Alliche is al jong begonnen met zeven jaar. De *tadjwid*, gezongen koran recitatie, kent veel regels en in elke etnische gemeenschap kent men diegene die het mooist kan zingen. Veel moslims kunnen diep geraakt worden bij het horen van zo'n recitatie.

Kosjere varkens ?

Varkens als bewakers joodse nederzettingen Varkens mogen dan volgens de joodse wetten onrein zijn en 'het eten van zwijnenvlees een gruwel' (Jes 65: 4), een aantal rabbijnen heeft nu toch toestemming gegeven de dieren in te zetten als 'waakvarkens' bij de nederzettingen. De rabbijnen baseren hun toestemming op een joodse wet die stelt dat als er levensgevaar dreigt, het redden van levens voor andere wetten gaat. Varkens worden al langer gefokt in een seculiere kibboets in de Negev, om landmijnen op te sporen. De dieren zijn niet alleen volgens de joodse wet onrein, maar ook volgens

onrein, maar ook volgens de islam. Volgens Ben Jaakov kan hun aanwezigheid afschrikkend werken voor moslims die geloven dat het aanraken van een varken hun belet in de hemel te komen. – bron: Trouw 29.10.2003

BOEKEN

Wankele Waarden, Levenskwesities van moslims belicht voor professionals; Forum, Utrecht, 2003, 304 bl. Met bijdragen van Abdulwahid van Bommel en zeventien deskundigen uit hulpverlening, onderwijs, zorg en justitie.

Alsof Van Bommel geen deskundige is. Als islamdeskundige geeft hij in het inleidende hoofdstuk een inleiding tot de Koran. Anders dan bij de klassieke inleidingen krijgen we hier al enkele voorbeelden van feministische of vrouwvriendelijke uitleg van verzen die meestal door mannen worden misbruikt om hun superioriteit vanuit de Koran te bewijzen. Dan volgen drie delen: deel 1 over opvoeding, onderwijs en maatschappelijke positie; deel 2 over zorg en hulpverlening, deel 3 over medische ethiek. Elk hoofdstuk geeft 5 à 7 casussen, elk gevolgd door de reactie van een professional, die methodieken en handvatten aanreikt voor het geschetste (ethische) dilemma. Het derde deel van het drieluik bevat een koranuitleg over de betreffende materie.

Heikele onderwerpen worden niet gemeden. Zo komen aan bod interculturele dialoog en ontmoeting (1), recht op onderwijs en sociale participatie van vrouwen(2), opvoeden en

straffen(3), verdelen van arbeid en zorg(4), homoseksualiteit (5). Bij zorg en hulpverlening gaat het over partnerkeuze en maagdelijkheid(6), huuselijk (7) en seksueel (8) geweld, eerwraak(9), echtscheiding(10), berouw en vergeving(11), geesten en vervloeking(12). Bij medische ethiek wordt abortus (13) besproken, kinderen met een handicap (14), orgaandonorschap (15), ziek zijn en ramadan (16), euthanasie (17).

Enkele concrete voorbeelden: Hoe moet je een vrouw met suikerziekte behandelen die tijdens de ramadan haar medicijnen niet wil innemen? Hoe te reageren op een man die zijn vrouw slaat met de motivatie dat dat mag volgens de Koran?

Veel casussen die direct of indirect aan het familierecht raken, worden in traditionele islamitische landen met de mantel der orthodoxie bedekt. Vooruitgang in wetgeving, zo niet in de praktijk van alledag, is wel mogelijk (cf. Turkije en Tunesië) maar vaak moeilijk te bewerkstelligen. Bij een presentatie van het boek door medeauteur van Bommel hekelde deze een verkeerde opvatting van de ethiek: "Veel jonge moslims zitten in de gevangenis van een islam waarbinnen levenskwesities, uitsluitend zijn toegestaan of verboden door God. En een

hoog percentage van de imams in Nederland zijn de gevangenis bewaarders van die islam. Het mag of het moet...” Het valt dan ook te prijzen dat Forum dit initiatief en deze werkwijze heeft gekozen om dergelijke onderwerpen aan te snijden en ze te voorzien van een vernieuwende koranuitleg. Het is alleen de vraag of de professionals worden bereikt en de beoogde achterban. - P. R.

Wie is wie in islamitisch Nederland, profielen, namen en adressen, 224 bl., Islam en Burgerschap, editie 2004, van Gennep, 2003, Amsterdam. Prijs: 16,95 euro.

Doel van deze uitgave is ervoor te zorgen dat ambtenaren en journalisten in contact komen met de juiste moslims c. q. personen binnen maatschappelijke en religieuze organisaties en in diverse sectoren van de samenleving. De gids wil echter ook elementaire informatie geven over islam en moslims in Nederland.

De gids heeft 12 hoofdstukken: islam, moskeeën, imams, rituelen, cultuur, voeding, gezondheidszorg, economie, onderwijs, belangenbehartiging, politiek en media. Elk hoofdstuk geeft een korte inleiding en een lijst van woordvoerders, die bij het thema horen. “Islam en Burgerschap heeft zich behoorlijk wat op de hals gehaald” (bl. 7) om een schaaap met 5 poten te produceren. Men wil personen en organisaties vermelden en tegelijkertijd informatie verschaffen over de diverse thema’s.

Men kan zich afvragen welke criteria zijn gebruikt om de woordvoerders van de islam te selecteren aangezien bijna allen Nederlanders zijn, vaak met slechts enkele moslims onder hen. Onder gebedsruimten en moskeeën vindt men zes koepels, waarbij zelfs de Alevieten en de Ahmadiyya (Lahore-groep) worden genoemd.

Onder de categorie imams worden slechts 10 namen genoemd in de grote steden van de ruim 350 imams in Nederland.

Bij cultuur vindt men wel Naima el Bezaz, als auteur, maar de meer bekende auteurs als Benali en Hafid Bouazza, de winnaar van de Nieuwe Amsterdamse cultuurprijs, worden niet genoemd. Dezen zijn misschien te goed gebekt.

Bij gezondheidszorg wordt de Marokkaanse islamitische genezer El Aissaoui in één adem genoemd met de geestelijke verzorger Abdulwahid van Bommel, twee onvergelojkbare personen. Ook hier staan personen en organisaties door elkaar.

Bij ‘belangenbehartiging’ worden vooraanstaande figuren genoemd die de algemene woordvoering op zich nemen om “tegenwicht te bieden aan uitlatingen en incidenten die vaak niet in het voordeel van moslims en hun imago als groep werken”. Dit is een uiterst vage aanduiding voor een groep die zeer verschillende personen en instellingen omvat.

Onder politiek wordt een aantal woordvoerders van Turkse of Marokkaanse afkomst genoemd die gemeenteraadslid zijn in de grote steden.

De gids is een uitstekend initiatief maar kan nog wel verbeterd worden. Zo zouden personen en organisaties beter gescheiden moeten worden. Misschien moet men een duidelijker verschil maken tussen moslim woordvoerders voor de islam uit bepaalde moslim groeperingen en niet-moslim deskundigen in een specifiek vakgebied. Ten slotte zou de categorie 'belangenbehartiging' beter gedefinieerd moeten worden of ondergebracht bij de andere categorieën. Verder zou een zaken- en personenregister het lezen vergemakkelijken. - P.R.

dere culturen en religies die onze burenen zijn. Hij is heel handig en praktisch en bevat dit jaar een educatieve bijlage over de rituelen in de verschillende godsdiensten. Hij kan tegen betaling van 7,50 Euro en bijkomende verzendingskosten besteld worden bij Kerkwerk Multicultureel Samenleven, Huidevetterstraat 165 B-1000 Brussel; fax 02/502.81.01 of per e-mail: bestellingen@kms.be

Soefi tijdschrift

Sufi is de naam van een goed verzorgd, Engelstalig tijdschrift van de Nimatullahi Sufi orde. Het is breed georiënteerd en bevat naast studieartikelen ook gedichten en artikelen over kunst.

Adres: Khaniqahi Nimatullahi Publications, 41 Chepstow Place London W2 4TS, England, zie ook www.nimatullahi.org

sufi

FEESTEN MET DE BUREN 2004

'Feesten met de burenen' is een jaarkalender die uitgegeven wordt door Kerkwerk Multicultureel Samenleven' en 'Kerk en Wereld'. Het is zoals elk jaar een kalender die respect vraagt voor het feesten en gedenken van an-

begrip

Luybenstraat 17
5211 BR 's-HERTOGENBOSCH
Tel. 073-6145159